

ZWIĄZEK BANKÓW POLSKICH

Bankowość dla praktyków

Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E

Wybrane zagadnienia aktualizujące i uzupełniające

Iwa Kuchciak

UNIwersYTET ŁÓDZKI

Krzysztof Kil

UNIwersYTET EKONOMICZNY
W KRAKOWIE

UNIwersYTET
EKONOMICZNY
W KRAKOWIE

WYDAWNICTWO FUNDACJA UNIwersYTETU
EKONOMICZNEGO W KRAKOWIE

Recenzja naukowa:
Prof. dr hab. Ewa Miklaszewska

Redakcja:
Iwa Kuchciak
Krzysztof Kil

Projekt graficzny okładki:
They.pl Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością
ul. Konstruktorska 12, 02-673 Warszawa

ISBN:
978-83-65907-72-1

WYDAWNICTWO
Fundacja Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie
Rakowicka 27, 31-510 Kraków

© Copyright by: Związek Banków Polskich

Kraków 2023

Spis treści

Wprowadzenie. Zmiany otoczenia regulacyjnego i ekonomicznego w latach 2017-2022	4
Część 1. Wybrane zagadnienia aktualizujące ekonomiczno-regulacyjny aspekt działalności banków w Unii Europejskiej i w Polsce.....	11
Struktura gospodarcza i finansowa Unii Europejskiej. Aktualizacja działań prowadzonych na szczeblu UE w obszarze zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego finansowania	11
Dopasowanie produktów i usług do potrzeb klienta. Trendy w zakresie oferowania produktów i usług bankowych.....	15
Klienci korporacyjni banku. Wprowadzenie prostej spółki akcyjnej do katalogu form organizacyjno-prawnych działalności gospodarczej w Polsce	17
Wprowadzenie do zarządzania ryzykiem bankowym. Zmiany w obszarze zarządzania ryzykiem i wymogów kapitałowych związane z wdrożeniem pakietu CRD V/CRR II	18
Zmiany w obszarze zarządzania ryzykiem i wymogów kapitałowych związane z wdrożeniem BRRD 2 i SRMR 2.....	23
Zmiany dotyczące zarządzania portfelem należności nieobsługiwanych (NPE)	24
Zmiany szacowania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka operacyjnego	30
Ryzyko cybernetyczne (ryzyko ITC) w działalności bankowej	33
Ryzyko ESG w działalności bankowej.....	36
Zmiany w obszarze ochrony danych osobowych w działalności bankowej	39
Ład korporacyjny w działalności bankowej - ochrona sygnalistów	41
Ryzyko prania pieniędzy i finansowania terroryzmu	42
Zmiana wskaźników referencyjnych stóp procentowych.....	44
Część 2. Korekta wybranych zagadnień poruszanych w podręczniku z 2017 roku.....	47
Bibliografia.....	52

Wprowadzenie. Zmiany otoczenia regulacyjnego i ekonomicznego w latach 2017-2022

Od wydania ostatniej wersji podręcznika *Bankowość dla praktyków: Europejski Certyfikat Bankowca EFCB 3E* minęło 6 lat. Lata 2018-2022 stanowiły dla polskiej, europejskiej i światowej bankowości okres nieustannych zmian, będących następstwem przede wszystkim czynników regulacyjnych, ekonomicznych i technologicznych, zintensyfikowanych występowaniem szoków zewnętrznych.

Rok 2018 upłynął pod znakiem istotnych zmian regulacyjnych głównie w obszarze technologii informacyjno-komunikacyjnych. Poza regulacjami o charakterze międzysektorowym, jak RODO czy NIS (Dyrektywa w sprawie środków na rzecz wysokiego, wspólnego poziomu bezpieczeństwa sieci i systemów informatycznych na terytorium Unii Europejskiej) w obszarze bankowości istniała konieczność dostosowania się do istotnych zmian w obszarach takich, jak: przeciwdziałanie praniu pieniędzy (Dyrektywa AML), obrót instrumentami finansowymi (MiFID II) czy świadczenie usług płatniczych (PSD II)¹. W szczególności, na gruncie regulacji V Dyrektywy AML zwrócono uwagę na podmioty zajmujące się świadczeniem usług wymiany walut pomiędzy walutami wirtualnymi a walutami fiducyjnymi, jak również na dostawców kont walut wirtualnych, które to podmioty nie były dotychczas zobowiązane na mocy prawa unijnego do identyfikacji podejrzanych działań².

W 2019 roku miała miejsce kontynuacja wdrażania zmian regulacyjnych, mających na celu dalszą redukcję ryzyka w unijnym sektorze bankowym, wynikających z wytycznych przyjętych przez Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego (BCBS) w 2010 r. (Bazyilea III) oraz części zmian wprowadzonych przez BCBS w grudniu 2017 r. w ramach tzw. Bazylei IV („finalizacji Bazylei III”). Wdrażanie zmian odbyło się poprzez tzw. pakiet CRD V/ CRR II³, obejmujący Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/876 z 20 maja 2019 roku zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wskaźnika dźwigni, wskaźnika stabilnego finansowania netto, wymogów w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych, ryzyka kredytowego kontrahenta, ryzyka rynkowego, ekspozycji wobec kontrahentów centralnych, ekspozycji wobec przedsiębiorstw zbiorowego

¹ <https://www.pwc.pl/pl/artykuly/2019/nowe-wytyczne-eba-zwiazane-z-zarzadzaniem-ryzykiem-ict.html> (10.01.2023).

² J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2018 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2018. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2019.

³ Zmiany te w szerszym zakresie omówiono w części poświęconej ryzyku.

inwestowania, dużych ekspozycji, wymogów dotyczących sprawozdawczości i ujawniania informacji, a także rozporządzenie (UE) nr 648/2012 (określane powszechnie jako CRR II) oraz Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/878 z dnia 20 maja 2019 roku zmieniającą dyrektywę 2013/36/UE w odniesieniu do podmiotów zwolnionych, finansowych spółek holdingowych, finansowych spółek holdingowych o działalności mieszanej, wynagrodzeń, środków i uprawnień nadzorczych oraz środków ochrony kapitału (określaną powszechnie jako CRD V).

W 2019 roku został także opublikowany pakiet zmian regulacji w zakresie wymogów ostrożnościowych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji obejmujący: Dyrektywę 2019/879 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniającą dyrektywę 2014/59/UE w odniesieniu do zdolności do pokrycia strat i dokapitalizowania instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych oraz dyrektywę 98/26/WE (nazywaną także jako BRRD II), oraz Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/877 z dnia 20 maja 2019 r. zmieniające rozporządzenie (UE) nr 806/2014 w odniesieniu do zdolności do pokrycia strat i dokapitalizowania instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych (dalej: SRMR 2). Uchwalono ponadto Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii, wdrożono Wytyczne dotyczące sprawozdawczości w zakresie zgłaszania informacji niefinansowych związanych z klimatem. Wdrożono zmiany związane z kredytami z utratą wartości (Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych)⁴.

Większość zmian regulacyjnych w 2020 r. była związana z konsekwencjami pandemii COVID-19, która wybuchła na początku 2020 roku. Głównym celem wdrożonych regulacji było łagodzenie jej skutków. Wiele prac nad planowanymi projektami regulacji zostało natomiast w tej sytuacji wstrzymanych lub wydłużono okres wejścia w życie przyjętych już regulacji. Jednym z ważniejszych wydarzeń systemowych było przyjęcie wieloletnich unijnych ram finansowych na lata 2021–2027 oraz pakietu na rzecz odbudowy. Na poziomie europejskim czasowo złagodzone, w związku z COVID-19, wymogi ostrożnościowe dla instytucji finansowych (CRR quick fix), przyjęto pakiet odbudowy rynków kapitałowych (zmiany MIFID II), który ma ułatwić dokapitalizowywanie unijnych przedsiębiorstw na rynkach finansowych w obliczu kryzysu związanego z COVID-19, wydłużono o rok termin

⁴ J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2019 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2019. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2020, s. 26-52.

wejścia w życie sprawozdawczości ESEF, prowadzono prace nad rozwiązaniem regulacyjnym rozwiązującym problem NPL w bankach, a EBA podjęła działania odciążające sektor bankowy, aby mógł skupić się na działalności operacyjnej. Przyjęto unijny system klasyfikacji służący prowadzeniu działalności gospodarczej w sposób zrównoważony środowiskowo, a także nowe wytyczne EBA znacząco wkraczające w procedury udzielania kredytów, zarządzania i monitorowania ryzyka z nimi związanego, w tym zarządzania ryzykiem ESG, które w ramach „Zielonego Ładu” staje się priorytetem Unii na nadchodzące lata. Podjęto dalsze działania mające na celu zwiększanie ochrony konsumentów - na poziomie unijnym poprzez regulowanie możliwości kierowania powództw przedstawielijskich przy szkodzie zbiorowej, a na poziomie krajowym poprzez zaimplementowanie rozwiązań unijnych zwiększających uprawnienia UOKIK. Wprowadzono moratoria kredytowe EBA na poziomie europejskim i pozaustawowe moratoria polskiego sektora bankowego oraz tarcze antykryzysowe rządu związane z łagodzeniem skutków COVID-19, w tym przepisy wprowadzające moratorium ustawowe. Miało miejsce także przyjęcie przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego „Pakietu Impulsów Nadzorczych na rzecz Bezpieczeństwa i Rozwoju”, stanowiącego zestaw działań wzmacniających odporność sektora bankowego i możliwości finansowania gospodarki⁵.

W zakresie regulacji rok 2021 cechował się istotnymi zmianami przepisów prawa, co można wiązać z opóźnieniami, jakie powstały rok wcześniej, gdy zmniejszono skalę uchwalanych przepisów w pierwszym okresie pandemii koronawirusa i odkładano termin ich wdrożenia. Duże zmiany regulacyjne dotyczyły także kilku obszarów istotnych dla banków. W odniesieniu do norm ostrożnościowych Komisja Europejska opublikowała zmiany w pakiecie CRD/CRR, stanowiące propozycję wdrożenia finalnych postanowień Bazylei III w Unii Europejskiej. Celem zaimplementowanych zmian było zwiększenie wymogów kapitałowych dla większych banków i pewne złagodzenie dla mniejszych instytucji kredytowych. Nowe rozwiązania mają obowiązywać od 2025 r. Na poziomie krajowym zostały natomiast przyjęte zmiany w Prawie bankowym i ustawie o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji, które stanowiły implementację w Polsce postanowień CRD V/CRR II oraz BRRD II. Duża aktywność regulacyjna Unii Europejskiej dotyczyła przyjęcia rozwiązań służących poprawie klimatu na świecie, czyli wdrażaniu pakietu ESG, obejmującego poza dbałością o środowisko także odpowiedzialność społeczną i ład korporacyjny. Przyjęto taksonomię określającą, które

⁵ J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2020 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2020. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2021.

działania sprzyjają środowisku, a które stanowią zagrożenie dla zmian klimatycznych. Bardzo wiele działań regulacyjnych dotyczyło kwestii przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowania terroryzmu. Część z nich dotyczyła centralizacji rozwiązań, bardziej ścisłej współpracy i szybkości podejmowanych działań przez zobowiązane podmioty. Wdrożone regulacje nakładają na banki obowiązek stałego zwiększania wymogów i ponoszenie nakładów na ich spełnienie. W tym samym czasie rozpoczął się proces legislacyjny przewidujący ograniczenie pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego. Pod koniec 2021 roku uchwalono pakiet zmian podatkowych określanych mianem Polski Ład, znowelizowany z dniem 1 lipca 2022 roku i określony jako Polski Ład 2.0. Wprowadził on szereg zmian wpływających na wysokość obciążeń podatkowych oraz parapodatkowych obywateli, co z kolei skutkuje trudnościami w ocenie zdolności kredytowej klientów bankowych⁶. We wrześniu 2021 r. weszła w życie nowelizacja Ustawy z dnia 10 czerwca 2016 roku o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, systemie gwarantowania depozytów oraz przymusowej restrukturyzacji wdrażająca nowe przepisy w zakresie wymogu MREL zawarte w Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/59/UE z dnia 15 maja 2014 roku ustanawiającej ramy na potrzeby prowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do instytucji kredytowych i firm inwestycyjnych.

W 2022 roku przyjęta została Ustawa o Systemie Informacji Finansowej, która wdraża do polskich przepisów unijne regulacje z dyrektywy w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu, wdrażającą postanowienia piątej nowelizacji przepisów UE w tym zakresie (V AMLD). Nowelizacja dyrektywy AML była także rezultatem obserwowanego wzrostu cyberprzestępczości będącego efektem zwiększenia skali korzystania z rozwiązań bankowości elektronicznej. W Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej opublikowany został także tekst dyrektywy 2022/2464 w sprawie sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Corporate Sustainability Reporting Directive – CSRD). Wdrożono zmiany w Ustawie o kredycie konsumenckim, w szczególności w zakresie maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu oraz badania zdolności kredytowej przez firmy pożyczkowe.

W latach 2018-2022 dokonywano szeregu zmian regulacji Komisji Nadzoru Finansowego. Uchwalono nowe wersje rekomendacji nadzorczych. Wśród najważniejszych

⁶ J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2021 r. mające wpływ na działalność banków* [w:] *Banki 2021. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2022.

należy wskazać zmianę Rekomendacji S, Rekomendacji A, Rekomendacji R oraz uchwalenia Rekomendacji Z⁷.

Ważnymi wydarzeniami w latach 2020-2022, które dotyczyły polskiego sektora bankowego, było także czterokrotne wykorzystanie przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny narzędzi resolution – w przypadku Banku Spółdzielczego w Przemkowie; Podkarpackiego Banku Spółdzielczego, Idea Banku SA, Getin Noble Banku SA. Z ekonomicznego punktu widzenia szczególnie istotny był ostatni proces przymusowej restrukturyzacji Getin Noble Banku, w którym uczestniczyły także największe banki komercyjne, tworzące System Ochrony Banków Komercyjnych SA (SOBK)⁸.

Z perspektywy ekonomicznej na sytuację europejskiego i polskiego rynku bankowego bardzo silnie oddziaływały czynniki związane z pandemią COVID-19 oraz konsekwencjami konfliktu zbrojnego w Ukrainie. Obydwa czynniki oprócz skutków regulacyjnych, doprowadziły także do istotnych modyfikacji w polityce fiskalnej i monetarnej w krajach europejskich. W okresie pandemii kolejne banki centralne (w tym NBP) wdrożyły niestandardowe instrumenty polityki pieniężnej lub zwiększyły skalę ich wykorzystania⁹. W Polsce w okresie pandemii nastąpił istotny wzrost powiązań pomiędzy sektorem bankowym i rządowym, w wyniku których polski system bankowy stał się posiadaczem ponad 50% emisji krajowych obligacji wyemitowanych przez Skarb Państwa¹⁰. Istotnie wzrosła rola BGK w kontekście emisji długu publicznego¹¹.

W wyniku pandemii zmieniły się istotnie i trwale także preferencje klientów w zakresie korzystania z usług bankowych¹². Wzrost wykorzystania zdalnych kanałów komunikacji z bankiem oraz dystrybucji produktów bankowych stał się też czynnikiem istotnego wzrostu

⁷ Aktualne teksty wszystkich rekomendacji dostępne są na stronie KNF: https://www.knf.gov.pl/dla_ryнку/regulacje_i_praktyka/rekomendacje_i_wytyczne/rekomendacje_dla_bankow?articleId=8522&p_id=18 (10.01.2023).

⁸ Szerzej o przeprowadzonych postępowaniach w ramach procesu resolution w Polsce na stronie BFG: <https://www.bfg.pl/przymusowa-restrukturyzacja/> (10.01.2023). Szersze omówienie wybranych procesów resolution w Polsce dostępne np. w: L. Kurkliński, A. Sz wajkowski, *Koncepcja resolution w sektorze bankowym. Analiza porównawcza: Unia Europejska-USA-Hongkong na tle polskich doświadczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2021.

⁹ Szerzej o reakcji banków centralnych w warunkach pandemii COVID-19 np. w: M. Kozińska, *Banki centralne UE jako element sieci bezpieczeństwa finansowego w czasie pandemii COVID-19*, CeDeWu, Warszawa 2022.

¹⁰ M. Zaleska, *Reakcja sieci bezpieczeństwa finansowego na wybuch pandemii COVID-19*, [w:] M. Zaleska (red.) *Wpływ COVID-19 na finanse. Polska Perspektywa*, Difin Warszawa 2021.

¹¹ Szersze analizy konsekwencji pandemii COVID-19 i ich wpływu na polski sektor bankowy zostały zawarte m.in. w publikacji EKF 2022: *Polska bankowość w czasie pandemii Covid-19 Wybrane zagadnienia*, M. Lusztyn (red.), Centrum Myśli Strategicznych, Sopot 2022, dostępne online: <https://www.efcongress.com/wp-content/uploads/2022/11/Polska-bankowo%C5%9B%C4%87-w-czasie-pandemii.-Wybrane-zagadnienia-e-book-final.pdf> (7.01.2023).

¹² Por. np. E. Miklaszewska, K. Kil, M. Idzik, *Digital Transformation in Banking : Customer Preferences, Bank Attitudes, and Performance* [w:] *Responsible Finance and Digitalization: Implications and Developments*, P. Kalmi, T. Auvinen, M. Järvenpää (red.), Routledge, Nowy Jork 2022, s. 99-122.

aktywności banków (także spółdzielczych) w mediach społecznościowych, co znajduje także przełożenie na możliwość prowadzenia szerszego zakresu edukacji finansowej przez instytucje kredytowe¹³.

W warunkach istotnego wzrostu stopy inflacji i oczekiwań inflacyjnych w 2022 roku obserwowany był wzrost restrykcyjności polityki monetarnej w pierwszej kolejności w bankach centralnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej, a następnie także Europejskiego Banku Centralnego. Działania banków centralnych wpłynęły w istotny sposób na kształtowanie wyniku odsetkowego banków w krajach UE. W polskim sektorze bankowym silny negatywny wpływ na wyniki banków miała kontynuacja ujawnień w zakresie ryzyka prawnego związanego z kredytami waloryzowanymi kursem franka szwajcarskiego, następstwa niestandardowych regulacji wdrażanych jako „rządowe wakacje kredytowe” oraz materializacja ryzyka rynkowego w zakresie wyceny portfela obligacji krajowych zakupionych przez banki przede wszystkim w okresie pandemii COVID-19¹⁴.

Wzrost stóp procentowych banku centralnego w Polsce znalazł odzwierciedlenie w kształtowaniu się stawek rynku międzybankowego w Polsce (WIBOR, WIBID), których wartości z uwagi na oczekiwania w zakresie dalszych decyzji RPP, zasadniczo pozostawały wyższe od stopy referencyjnej m.in. dla terminu 3M i 6M. W konsekwencji rozpoczęto reformę wskaźników referencyjnych w Polsce, czego efektem ma być zastąpienie WIBORu przez WIRON do 2025 roku. Reforma wskaźników referencyjnych realizowana była w poprzednich latach m.in. w kontekście LIBORu w związku z uchwaleniem Rozporządzenia BMR i jego nowelizacji.

W najbliższych latach prawdopodobnie pojawią się istotne zagrożenia dla bankowości europejskiej i krajowej. W szczególności negatywne perspektywy w zakresie dynamiki wzrostu gospodarczego (włącznie z prognozowaną recesją) będą stanowić impuls do materializacji w większej skali ryzyka kredytowego w bankach. W konsekwencji niezwykle ważne jest też zapewnienie ustawicznego rozwoju bieżących i przyszłych kadr sektora bankowego, bowiem kapitał ludzki jest w przypadku rynku finansowego jednym z największych zasobów umożliwiających długookresowy wzrost i rozwój.

Niniejsza publikacja została przygotowana z myślą o potrzebie aktualizacji treści podręcznika wydanego w 2017 roku oraz uwzględnienia zmian w zakresie obszarów objętych

¹³ Por. np.: I. Kuchciak, J. Wiktorowicz., *Empowering Financial Education by Banks - Social Media as a Modern Channel*, „Journal of Risk and Financial Management”, nr 14(3), 2021.

¹⁴ E. Kulińska-Sadłocha, M. Marcinkowska, J. Szambelańczyk, *The impact of pandemic risk on the activity of banks based on the Polish banking sector in the face of COVID-19*, „Bezpieczny Bank”, nr 2 (79), 2020.

zaktualizowanym standardem międzynarodowym. Niniejsza aktualizacja składa się z dwóch części. W pierwszej zaprezentowano w sposób syntetyczny te zagadnienia, które w istotny sposób wpłynęły na sytuację w sektorze bankowym w okresie po 2017 roku. Szczególną uwagę poświęcono oddziaływaniu czynników uznanych za kluczowe w ocenie samych banków: aspektom regulacyjnym, nowym technologiom, zmianom preferencji klientów¹⁵. W drugiej części aktualizacji, za pomocą tabelarycznego zestawienia zaprezentowano najbardziej istotne korekty treści zawartych w podręczniku z 2017 roku, co pozwoli zwrócić uwagę Czytelnika na obszary wiedzy wymagające aktualizacji w stosunku do stanu prawnego i danych ekonomicznych z 2017 roku.

¹⁵ Por. S. Kasiewicz, L. Kurkliński, *Kultura ryzyka a cyfrowa transformacja banków w świetle pandemii COVID-19*, CeDeWu, Warszawa 2020, s. 149.

Część 1. Wybrane zagadnienia aktualizujące ekonomiczno-regulacyjny aspekt działalności banków w Unii Europejskiej i w Polsce

Struktura gospodarcza i finansowa Unii Europejskiej. Aktualizacja działań prowadzonych na szczeblu UE w obszarze zrównoważonego rozwoju i zrównoważonego finansowania

Biorąc pod uwagę główne zasady funkcjonowania Unii Europejskiej, a w szczególności budowę pogłębionej i bardziej sprawiedliwej unii gospodarczej i walutowej, warto podkreślić znaczenie zreformowanego Paktu Stabilności i Wzrostu (Stability and Growth Pact). Przyjęcie Paktu Stabilności i Wzrostu miało na celu zmotywowanie państw członkowskich by dążyły do osiągnięcia zrównoważonych finansów publicznych i skoordynowały politykę fiskalną, bowiem polityka fiskalna jednego kraju może negatywnie wpływać na inne kraje, zwłaszcza w przypadku unii walutowych. Solidne finanse publiczne stanowią warunek stabilności cen oraz silnego i trwałego wzrostu gospodarczego. Pierwotnie Pakt Stabilności i Wzrostu składał się z trzech aktów prawnych, tj. rezolucji Rady Europejskiej oraz dwóch rozporządzeń Rady (nr 1466/97¹⁶ i nr 1467/97¹⁷), wprowadzających szczególne mechanizmy kontroli oraz wdrażania postanowień traktatowych w zakresie respektowania kryteriów konwergencji¹⁸.

Głównym celem rozporządzenia nr 1467/97 określanego mianem „części naprawczej” lub „korekcyjnej” było zmniejszenie deficytu nominalnego państw członkowskich do poziomu poniżej 3% PKB, podczas gdy zgodnie z rozporządzeniem nr 1466/97 zwanym „częścią zapobiegawczą” lub „częścią profilaktyczną”, nałożono obowiązek na państwa członkowskie dostosowania strukturalnego salda budżetowego (tj. bez uwzględnienia efektów cykli koniunkturalnych) do celów poszczególnych państw określanych jako średniookresowe cele budżetowe.

Pod koniec 2011 r. wydano zbiór regulacji składający się z sześciu aktów prawnych (pięciu rozporządzeń i jednej dyrektywy), potocznie nazywanego „sześciopakiem”¹⁹. Jego

¹⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1466/97 z dnia 7 lipca 1997 r. dotyczące wzmocnienia nadzoru pozycji budżetowych oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych (Dz. Urz. L 209 z 2.08.1997) – dalej powoływane także jako: Rozporządzenie nr 1466/97.

¹⁷ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1467/97 z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (Dz. Urz. L 209 z 2.08.1997).

¹⁸ W części opracowań naukowych wskazuje się, iż w skład Paktu Stabilności i Wzrostu wchodzi również rezolucja Rady Europejskiej z dnia 16 czerwca 1997 r. w sprawie wzrostu i zatrudnienia (Dz. Urz. WE C 236 z 2.08.1997).

¹⁹ Rozporządzenie Rady (UE) nr 1177/2011 z dnia 8 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1467/97 w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (Dz. Urz. UE L 306 z 23.11.2011).

wprowadzenie stanowiło modyfikację (nie zaś uchylenie) Paktu Stabilności i Wzrostu w kierunku jego wzmocnienia poprzez wprowadzenie bardziej restrykcyjnych rozwiązań prawnych, głównie w kwestii sankcji za naruszenie unijnej polityki budżetowej poprzez zreformowanie części naprawczej i zapobiegawczej Paktu Stabilności i Wzrostu.

Istotnym krokiem w kierunku wzmocnienia dyscypliny finansów publicznych państw strefy euro oraz zwiększenia mechanizmów nadzoru gospodarczego i budżetowego było przyjęcie w 2013 r. przez Komisję Europejską rozporządzenia nr 473/2013²⁰, wprowadzającego określone obowiązki i procedury dotyczące wszystkich państw strefy euro, a także państw strefy euro objętych procedurą nadmiernego deficytu a także rozporządzenia nr 472/2013²¹ odnoszącego się do najbardziej niestabilnych finansowo państw strefy euro bądź państw, którym taka niestabilność zagraża. W 2015 r. dopuszczono klauzule korekcyjne uzależnione od skali recesji, w jakiej znalazł się dany kraj.

W następnych latach, priorytetem dla UE było rozstrzygnięcie kwestii wyjścia Zjednoczonego Królestwa z Unii Europejskiej. Od strony formalnoprawnej Wielka Brytania opuściła Unię Europejską 31 stycznia 2020 r. Wyjście Zjednoczonego Królestwa z Unii niesło i w dalszym ciągu niesie ze sobą wiele wyzwań i komplikacji. Konsekwencje opuszczenia UE mają bowiem charakter nie tylko polityczny i ekonomiczny, ale także prawno-konstytucyjny i ustrojowy stąd też koniecznym stało się opracowanie zasad docelowej współpracy w zakresie wymiany gospodarczej, a także współpracy w dziedzinach bezpieczeństwa, polityki zagranicznej czy wybranych programów badawczych i technologicznych²².

Kolejnym wyzwaniem dla sprostania regułom fiskalnym UE stał się kryzys gospodarczy spowodowany pandemią COVID-19, w efekcie którego państwa członkowskie UE zdecydowały się na wzrost wydatków publicznych. Globalny kryzys finansowy doprowadził również do wprowadzenia nowych rozwiązań instytucjonalnych, w tym Europejskiego Mechanizmu Stabilności, który jest uprawniony do udzielania pożyczek państwom strefy euro doświadczającym trudności finansowych. Wiosną 2020 r. Komisja

²⁰ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 473/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie wspólnych przepisów dotyczących monitorowania i oceny projektów planów budżetowych oraz zapewnienia korekty nadmiernego deficytu w państwach członkowskich nie należących do strefy euro (Dz. Urz. UE L 140 z 27.05.2013).

²¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 472/2013 z dnia 21 maja 2013 r. w sprawie wzmocnienia nadzoru gospodarczego i budżetowego nad państwami członkowskimi należącymi do strefy euro dotkniętymi lub zagrożonymi poważnymi trudnościami w odniesieniu do ich stabilności finansowej (Dz. Urz. UE L 140 z 27.05.2013).

²² P. Biskup, *Ułożyć stosunki z Wielką Brytanią na nowo. Rusza Forum Belwederskie [OPINIA]*, „Gazeta Prawna”, 3.03.2020, <https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1456955,przemyslaw-biskup-brexite-relacje-unijno-brytyjskie-opinia.html>, (17.12.2022).

Europejska zainicjowała zawieszenie reguł fiskalnych, by umożliwić rządowi zwiększenie wydatków w celu wsparcia osłabionej przez pandemiczne obostrzenia gospodarki.

W toku debaty powstałej w efekcie kryzysu finansowego pojawiło się wiele sugestii dotyczących reformy europejskich reguł fiskalnych. W roku 2022 Komisja Europejska przedstawiła projekt reformy Paktu Stabilności i Wzrostu. Zgodnie z nim zachowany zostaje wymóg utrzymywania deficytu sektora finansów publicznych poniżej 3% produktu krajowego brutto. W razie przekraczania limitu KE uruchamia procedurę nadmiernego deficytu, czyli określa ścieżkę powrotu poniżej 3% natomiast zmieni się sposób traktowania długu publicznego. Każdy kraj z długiem powyżej 90 proc. PKB (lub nieco poniżej, ale z innymi niepokojącymi wskaźnikami fiskalnymi) dostanie cztery lata na znaczące jego obniżenie, z możliwością wydłużenia tego okresu do siedmiu lat, przy czym ścieżka obniżania długu będzie opisana nie jako poziom długu publicznego, ale poziom wydatków pierwotnych netto²³.

Bieżące monitorowanie sytuacji jest wpisane w koncepcję Paktu Stabilności i Wzrostu bowiem państwa członkowskie muszą przedstawiać swoje programy stabilności i konwergencji do oceny na szczeblu UE. Ich prezentacja przed Komisją Europejską i dokonana ocena stanowi podstawę do wydania zaleceń dla polityk gospodarczych państw członkowskich i ma na celu wzmocnienie krajowej odpowiedzialności za decyzje gospodarcze i poprawienie zdolności obsługi zadłużenia. W ciągu najbliższych lat Unię Europejską czeka istotna zmiana w formie modyfikacji bądź reform sięgających fundamentów. Niezależnie od tego, jaką formułę ona przyjmie, niezbędne będzie przywrócenie wiary i przekonania, że proces integracji europejskiej dla wszystkich państw członkowskich jest wartością dodaną, docenienie idei solidarności, a także wzajemnej pomocy oraz podniesienie efektywności w obszarze wdrażania polityk.

W zakresie wspólnych działań w ramach UE pozostaje także kwestia finansowania zrównoważonego rozwoju, czy też zrównoważonego inwestowania. W marcu 2018 r. Komisja Europejska ogłosiła Plan działania w sprawie finansowania zrównoważonego wzrostu gospodarczego (EC Action Plan on financing sustainable growth). Jego trzy główne cele to:

- przekierować przepływy kapitałowe w kierunku zrównoważonych inwestycji w celu osiągnięcia zrównoważonego i inkluzywnego wzrostu;
- zarządzać ryzykiem finansowym wynikającym ze zmiany klimatu, degradacji środowiska i problemów społecznych;
- wspierać przejrzystość i długoterminowość w działalności finansowej i gospodarczej.

²³ Building an economic governance framework fit for the challenges ahead, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6562 (17.12.2022).

W kolejnych latach Unia Europejska podejmowała kompleksowe działania mające na celu promowanie gospodarki niskoemisyjnej i zrównoważonego rozwoju, a także tworzenie systemu finansowego wspierającego zrównoważony wzrost. Wśród inicjatyw można wymienić porozumienie paryskie z 2015 r.²⁴, cele ONZ w zakresie zrównoważonego rozwoju (SDG)²⁵, a także Europejski Zielony Ład (European Green Deal)²⁶, obejmujący cel osiągnięcia neutralności klimatycznej UE do 2050.

W 2022 roku Parlament Europejski przyjął Dyrektywę o Raportowaniu w Zakresie Zrównoważonego Rozwoju (CSRD - Corporate Sustainability Reporting Directive)²⁷. Dotyczy ona obowiązków szczegółowego raportowania strategii, polityk i wyników przedsiębiorstwa w obszarach środowiska, kwestii społecznych i ładu korporacyjnego. Jej implementacja odbywać się będzie w latach 2023-2025, obejmując kolejno różne grupy podmiotów gospodarczych.

Chcąc osiągnąć wyznaczone cele, UE podejmuje działania zakładające kompleksową przebudowę ram regulacyjnych, w jakich działa sektor finansowy. W kwietniu 2021 Komisja Europejska przyjęła pakiet legislacyjny mający na celu poprawę przepływu środków pieniężnych przeznaczonych na finansowanie transformacji UE w kierunku zrównoważonej gospodarki i ułatwienie sektorowi prywatnemu realizacji zrównoważonych inwestycji, przyjaznych dla środowiska naturalnego. Działania te, zwane zrównoważonym finansowaniem, mają prowadzić do m.in. stworzenia systematyki określającej, kiedy dana działalność jest zrównoważona środowiskowo (taksonomii), do ujawniania ryzyk niefinansowych czy do uwzględniania czynników środowiskowych, społecznych i z zakresu ładu korporacyjnego (Environmental, Social and Governance, ESG) w procesie inwestycyjnym i doradczym w sposób spójny we wszystkich sektorach.

Instrumenty i inicjatywy UE z zakresu zrównoważonego finansowania można rozpatrywać w ramach pięciu głównych obszarów działania²⁸:

²⁴ Porozumienie paryskie (Dz. Urz. UE L 282 z 19.10.2016), s. 4-18.

²⁵ Cele Zrównoważonego Rozwoju – SDGs, <https://www.gov.pl/web/klimat/cele-zrownowazonego-rozwoju-sdgs> (18.12.2022).

²⁶ C. Fetting, *The European Green Deal. ESDN Report*, ESDN Office, Vienna 2020, https://www.esdn.eu/fileadmin/ESDN_Reports/ESDN_Report_2_2020.pdf (19.12.2022).

²⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz. Urz. UE L 322/15 z 16.12.2022).

²⁸ Deloitte, *Perspektywy rozwoju zrównoważonego finansowania – implikacje dla sektora przedsiębiorstw finansowych i niefinansowych w Polsce. Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju*, Warszawa 2019, <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/zrownowazone-finansowanie> (19.12.2022).

- publiczne zachęty - specjalny fundusz inwestycyjny, granty i doradztwo dla projektów wspierających zrównoważony rozwój;
- standaryzacja - system jednolitej klasyfikacji działalności na rzecz zrównoważonego rozwoju (Taksonomia), ustalenie minimalnych standardów dla wskaźników niskoemisyjności oraz inne inicjatywy służące m.in. likwidacji nieuczciwych, rzekomo „zielonych” inicjatyw;
- ujawnienia - obowiązek ujawniania ryzyk i szans związanych z klimatem, a także (w przypadku sektora finansowego) ujawnianie sposobu uwzględniania zagrożeń klimatycznych;
- ład korporacyjny i zarządzanie strategiczne - wymóg wypracowania strategii dot. zrównoważonego rozwoju oraz wyznaczenia mierzalnych celów;
- regulacje finansowe - uwzględnienie zrównoważonego rozwoju w usługach doradztwa finansowego, a także w regulacji ostrożnościowej dla banków i zakładów ubezpieczeń.

Dużym osiągnięciem dotychczasowych międzynarodowych i unijnych działań na rzecz zrównoważonego rozwoju jest uznanie znaczenia wymiaru środowiskowego dla zapewnienia wzrostu potencjału na świecie i tworzenia odpowiednich warunków życia dla obecnych i przyszłych pokoleń. Zrównoważony rozwój stał się dla banków już nie tylko zagadnieniem etycznym, ale także ekonomicznym, generując nowy rodzaj ryzyka: ryzyko ESG. Bieżące trendy regulacyjne wskazują, iż banki powinny jak najszybciej włączyć ryzyko ESG do swoich systemów zarządzania ryzykiem²⁹.

Dopasowanie produktów i usług do potrzeb klienta. Trendy w zakresie oferowania produktów i usług bankowych

W ostatnich dekadach coraz szersze zastosowanie technologii internetowych w produkcji i usługach nazywane czwartą rewolucją przemysłową (Industry 4.0) wywarło dużą presję na banki w zakresie tworzenia i utrzymywania interakcji z klientami w czasie, dostosowując charakter relacji ze środowiska fizycznego związanego z oddziałami bankowymi do środowiska wirtualnego związanego z wykorzystaniem platform i technologii cyfrowych. Wykorzystanie technologii Przemysłu 4.0 do digitalizacji aktywów, tworzenia cyfrowej tożsamości, dostarczania klientom specjalnych ofert, oferowania personalizacji itp. jest jedną

²⁹ KPMG International, *ESG risks in banks. Effective strategies to use opportunities and mitigate risks*, Londyn 2021, <https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/xx/pdf/2021/05/esg-risks-in-banks.pdf> (20.12.2022).

z najbardziej centralnych strategii Bankowości 4.0.³⁰. Kryzys COVID-19 spowodował przyspieszenie innowacji i digitalizacji procesów w sektorze finansowym³¹.

Istotne zmiany w sektorze bankowym dokonały się w obszarze realizacji płatności. Rozwój technologii wymaga wprowadzenia odpowiednich rozwiązań i regulacji zwiększających bezpieczeństwo realizowanych transakcji. Najważniejszym aktem prawnym regulującym europejski rynek płatności, stała się Revised Payment Services Directive (PSD2)³². Dyrektywa PSD2 dopuściła niezależnych dostawców usług płatniczych, czyli tzw. TPP (Third Party Provider). Przyspieszyła ona konkurencję i wyprowadzenie systemów płatności z monopolu banków implikując transformację całego sektora. Uregulowała usługę inicjowania płatności, usługę dostępu do informacji o rachunku oraz usługę potwierdzenia dostępności środków na rachunku. PSD2 zmieniła dotychczasową działalność dostawców usług płatniczych, w tym banków, w kierunku modelu otwartej bankowości (ang. open banking) z wykorzystaniem interfejsów dostępowych API (ang. Application Programming Interface) i szczegółowo określiła, sposób w jaki usługi płatnicze mają weryfikować tożsamość użytkownika. Należy przy tym podkreślić, iż warunkiem stabilnego rozwoju otwartej bankowości jest zapewnienie odpowiedniego poziomu bezpieczeństwa i ochrony konsumentów.

Dyrektywa PSD2 powinna przyczynić się do powstawania różnych modeli współpracy banków z Fin-techami oraz BigTechami³³ w ramach koncepcji otwartej bankowości. Zarówno dla tradycyjnych instytucji finansowych jak i FinTechów czy BigTechów technologie mobilne stały się kluczowe, bowiem to na nich opierają swoje modele biznesowe i ekspansję rynkową. Otwarte APIs pozwalają bowiem konsumentom na łatwiejsze porównywanie oferty produktów i usług, zwiększają przejrzystość rynku i utrudniają dostawcom usług finansowych, w tym zwłaszcza bankom, stosowanie praktyk wiązania produktów i tworzenia pakietów produktowych³⁴.

³⁰ A. Mehdiabadi, M. Tabatabeinasab, C. Spulbar, A. Karbassi Yazdi, R., Birau, *Are We Ready for the Challenge of Banks 4.0? Designing a Roadmap for Banking Systems in Industry 4.0.*, „International Journal of Financial Studies”, nr 8(2), 2020.

³¹ A. Demirgüç-Kunt, A. Pedraza, C. Ruiz-Ortega, *Banking sector performance during the COVID-19 crisis*, „Journal of Banking and Finance”, nr 106305, 2021.

³² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz.U. L 337 z 23.12.2015), s. 35-127.

³³ Do sektora BigTech zalicza się w szczególności amerykańskie firmy występujące pod akronimem GAFA (Google, Amazon, Facebook/Meta, Apple).

³⁴ J. Harasim, *Rewolucja technologiczna a konkurencja w sektorze finansowym*, „Studia BAS”, nr 3(63), 2020, s. 43-59.

Aktualnie, Komisja Europejska rozpoczęła już szerokie konsultacje dotyczące kolejnej wersji Payment Service Directive. Jednym z kierunków zmian jest zapewnienie bezpieczeństwa oraz minimalizowanie ryzyka na rynku kryptoaktywów. Najnowsze zmiany w tym szybko ewoluującym sektorze potwierdziły, że pilnie potrzebne jest ogólnounijne rozporządzenie. Projekt rozporządzenia w sprawie rynków kryptoaktywów (MiCA)³⁵ został opublikowany przez Komisję Europejską we wrześniu 2020 r. jako część pakietu dotyczącego finansów cyfrowych (Digital Finance Package), którego celem jest wspieranie wykorzystania potencjału finansów cyfrowych w zakresie innowacyjności i konkurencji, przy jednoczesnym ograniczeniu ryzyka. MiCA stanowi próbę kompleksowego uregulowania obrotu kryptoaktywami i obejmuje emitentów kryptoaktywów niezabezpieczonych i tzw. kryptowalut stabilnych (powiązanych z aktywami), a także platformy obrotu kryptoaktywami i portfele kryptoaktywowe³⁶.

Klienci korporacyjni banku. Wprowadzenie prostej spółki akcyjnej do katalogu form organizacyjno-prawnych działalności gospodarczej w Polsce

Od lipca 2021 roku wprowadzony został nowy rodzaj niepublicznej spółki kapitałowej tzw. prosta spółka akcyjna (P.S.A.)³⁷. Wprowadzenie nowej formy prowadzenia działalności gospodarczej wymagało odpowiedniego przygotowania procesów kredytowych banków zarówno pod kątem oceny majątku spółki, jej organów jak i udziałowców przy uwzględnieniu charakterystyki prostej spółki akcyjnej obejmującej: obniżenie poziomu minimalnego kapitału akcyjnego do 1 zł (w tradycyjnej spółce akcyjnej minimalna wartość kapitału zakładowego wynosi 100 000 złotych); brak wartości nominalnej akcji - wysokość kapitału akcyjnego nie będzie wskazywana w umowie spółki, a zmiana jego wysokości nie będzie wymagała zmiany tej umowy; zwolnienie z obowiązku wniesienia całości wkładów przed wpisem do rejestru (zadeklarowane wkłady będą mogły zostać wniesione w ciągu trzech lat od wpisu do rejestru); dopuszczenie nowych kategorii wkładów na pokrycie obejmowanych praw członkowskich, tj. praca własna, doświadczenie, kwalifikacje, know-how (bez konieczności dokonywania ich wyceny); wyłączenie osobistej odpowiedzialności wspólników za zobowiązania spółki - akcjonariusze zobowiązani są jedynie do świadczeń określonych w umowie spółki i nie będą

³⁵ Komisja Europejska, *Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rynków kryptoaktywów i zmieniające dyrektywę (UE) 2019/1937, COM/2020/593 final*, Bruksela 2020.

³⁶ <https://www.pwc.pl/pl/artykuly/projekt-rozporzadzenia-w-sprawie-rynkow-kryptoaktywow-mica.html> (11.01.2023).

³⁷ Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019 poz. 1655).

odpowiadać za zobowiązania spółki; znaczna swoboda w kształtowaniu stosunków wewnętrznych spółki, w tym możliwość wyboru pomiędzy tzw. systemem monistycznym (rada dyrektorów) i dualistycznym (zarząd i rada nadzorcza) oraz szeroki zakres swobody stron umowy spółki w określeniu zasad funkcjonowania organów; uproszczona procedura likwidacyjna (jednorazowe ogłoszenie wzywające wierzycieli do zgłaszania wierzytelności w terminie 3 miesięcy od daty ogłoszenia lub przekształcenia jej w inną spółkę kapitałową)³⁸.

Wiarygodność nowej spółki akcyjnej, nie posiadającej kapitału zakładowego (tylko fundusze własne zgromadzone pod postacią kapitału akcyjnego), ma według ustawodawcy gwarantować mechanizm ochrony wierzycieli spółki obejmujący zakaz dokonywania wypłat (świadczeń) na rzecz akcjonariuszy, które zagrażałyby wypłacalności spółki. Dokonanie takich wypłat będzie wymagało każdorazowo zbadania przez zarząd, czy w związku z tą wypłatą spółka nie utraci zdolności do wykonywania wymagalnych zobowiązań w ciągu najbliższych sześciu miesięcy (przy założeniu normalnych okoliczności biznesowych). Do wzmocnienia ochrony wierzycieli przyczynia się również ustanowienie obowiązku zasilania kapitału akcyjnego odpisami z zysku na pokrycie przyszłych strat w wysokości co najmniej 8% zysku za dany rok obrotowy, jeżeli ten kapitał nie osiągnął 5% sumy zobowiązań spółki wynikającej z zatwierdzonego sprawozdania finansowego za ostatni rok obrotowy³⁹.

Wprowadzenie do zarządzania ryzykiem bankowym. Zmiany w obszarze zarządzania ryzykiem i wymogów kapitałowych związane z wdrożeniem pakietu CRD V/CRR II

W literaturze przedmiotu ryzyko bankowe definiowane jest najczęściej jako prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzeń oddziałujących negatywnie na sytuację banku i perspektywy jego rozwoju. Proces zarządzania ryzykiem bankowym ujmowany być może jako naukowe podejście do postępowania z poszczególnymi rodzajami ryzyka poprzez antycypowanie przypadkowych strat i przygotowanie oraz wdrożenie procedur, które pozwalają minimalizować występowanie strat bądź znaczenie strat, które już wystąpiły⁴⁰. W oparciu o praktykę bankową oraz regulacje Bazylejskiego Komitetu ds. Nadzoru Bankowego najczęściej ryzyko bankowe klasyfikuje się na: ryzyko kredytowe; ryzyko struktury aktywów

³⁸ PwC, *Alert Regulacji Bankowych. Co nowego w Warszawie, Brukseli i Bazylei – zmiany regulacyjne w okresie od 1 sierpnia 2019 r. do 31 października 2019 r.*, Warszawa 2019, s. 8, <https://www.pwc.pl/pl/pdf/alert-regulacji-bankowych/alert-regulacji-bankowych-2019-q4.pdf> (8.01.2023).

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ M. Iwanicz-Drozdowska, *Zarządzanie finansowe bankiem w erze cyfrowej*, PWE, Warszawa 2021, s. 129 i nast.

i pasywów (AML), obejmujące ryzyko stopy procentowej księgi bankowej, ryzyko płynności oraz ryzyko inwestycji; ryzyko rynkowe, ryzyko operacyjne oraz inne kategorie ryzyka⁴¹.

W pokryzysowych regulacjach szczególną uwagę poświęcono też ryzyku systemowemu, definiowanemu jako ryzyko zakłócenia w funkcjonowaniu systemu finansowego, które w razie jego materializacji zaburza działanie systemu finansowego i gospodarki narodowej jako całości, którego źródłem mogą być w szczególności tendencje związane z nadmierną dynamiką akcji kredytowej lub zadłużenia i związane z nimi nierównowagi w zakresie cen aktywów, niestabilne modele finansowania, rozkład ryzyka w systemie finansowym, powiązania pomiędzy instytucjami finansowymi lub nierównowagi makroekonomiczne i sektorowe⁴². Proces zarządzania ryzykiem w banku powinien obejmować etap identyfikacji ryzyka, jego kwantyfikacji, monitorowania ryzyka oraz jego kontrolowania⁴³.

Szczególna rola w procesie zarządzania ryzykiem bankowym przypisana jest zarządowi, który odpowiedzialny jest za wdrożenie i funkcjonowanie efektywnego procesu zarządzania ryzykiem w banku. Członkowie zarządu zobowiązani są także do podejmowania decyzji w obszarze ustalania akceptowalnego poziomu ryzyka oraz budowy właściwej struktury organizacyjnej banku, dopasowanej do złożoności instytucji oraz profilu działalności. W procesie zarządzania ryzykiem bankowym kluczowym wymogiem jest oddzielenie organizacyjne jednostek ponoszących ryzyko, tj. pionu biznesowego od jednostek odpowiedzialnych za identyfikację, pomiar i ograniczanie ryzyka. W szczególności powinno znajdować to wyraz w uniezależnieniu wynagrodzeń jednostek zarządzających ryzykiem od dochodowości banku oraz dynamiki wartości portfela kredytowego⁴⁴.

Z procesami zarządzania ryzykiem oraz szacowania kapitału niezbędnego na jego pokrycie silnie związana jest funkcja zapewnienia zgodności (compliance). Historycznie była ona ujmowana m.in. jako jeden z celów systemu kontroli wewnętrznej banków (obok wiarygodności sprawozdawczości finansowej oraz skuteczności i efektywności działalności operacyjnej). Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego wskazuje na funkcję compliance

⁴¹ *Ibidem*.

⁴² Definicja ryzyka systemowego wskazana w Ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz.U. 2015 poz. 1513 ze zm.).

⁴³ Szerzej o etapach procesu zarządzania ryzykiem bankowym np. w: P. Niedziółka, *Pojęcie i rodzaje ryzyka bankowego*, [w:] *Świat bankowości*, M. Zaleska (red.), Difin, Warszawa 2018, s. 314-318; M. Iwanicz-Drozdowska, T. Chmielewski, *Wprowadzenie do zagadnień ryzyka bankowego*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Poltext, Warszawa 2017, s. 11-15; A. Jurkowska, K. Kil, K. Kochaniak, *Zarządzanie ryzykiem w instytucjach kredytowych*, [w:] *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*, A. Gospodarowicz, A. Nosowski (red.), C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 246-275.

⁴⁴ P. Niedziółka, *Pojęcie i rodzaje ryzyka bankowego*, [w:] *Świat bankowości*, M. Zaleska (red.), Difin, Warszawa 2018, s. 318.

jako element zarządzania ryzykiem, a samo ryzyko braku zgodności definiuje jako ryzyko sankcji prawnych bądź regulaminowych, materialnych strat finansowych lub utraty dobrej reputacji, na jakie narażony jest bank w wyniku niezastosowania się do ustaw, rozporządzeń, przepisów czy przyjętych przez siebie standardów i kodeksów postępowania mających zastosowanie w jego działalności⁴⁵.

Proces zarządzania ryzykiem w bankach w istotny sposób uwarunkowany jest regulacjami nadzorczymi, co wiąże się z działalnością banków jako instytucji zaufania publicznego. Jak wskazano we wstępie niniejszej publikacji, na szczeblu międzynarodowym, europejskim i krajowym w kolejnych latach kontynuowano wdrażanie zmian w obszarze regulacji procesu zarządzania ryzykiem oraz adekwatności kapitałowej, których głównym inicjatorem jest Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego. Większość regulacji Bazylei III została wdrożona w formie pakietu CRD IV/CRR, jednak niektóre obszary zostały pozostawione do późniejszej implementacji do prawodawstwa UE. Jednymi z najważniejszych zmian wdrożonych w ostatnich latach w obszarze zarządzania ryzykiem jest pakiet CRR II/CRD V.

Rozporządzenie CRR II wprowadza nowe, wiążące wymogi dotyczące stosowania normy płynności oraz równoległy do obowiązujących wymogów kapitałowych wymóg wskaźnika dźwigni (leverage ratio), oparty o wartości księgowe i nieuwzględniający poziomu ryzyka banku. Całkowita ekspozycja jest bowiem definiowana w przypadku tego wskaźnika jako suma pozycji bilansowych i pozabilansowych banku, wyznaczana z zastosowaniem zasad rachunkowości.

W zakresie płynności nowy wymóg stabilnego finansowania netto (NSFR) został ustalony na poziomie 100% i jest stosowany w celu wyeliminowania nadmiernego oparcia działalności banków na krótkoterminowym finansowaniu. Wskaźnik stabilnego finansowania netto (NSFR), zgodny ze standardami Bazylei III, uwzględnia specyfikę europejskiego rynku finansowego i założenia Komisji Europejskiej dotyczące rozwoju finansowania długoterminowego. W pakiecie uwzględniono postulaty sektora bankowego dotyczące wprowadzenia uproszczonego wskaźnika NSFR dla małych instytucji o nieskomplikowanym profilu działalności. W ramach łagodzenia wymogów zastosowano także najniższy z zaproponowanych przez Komitet Bazylejski poziomów wymogów stabilnego finansowania dla instrumentów pochodnych i czynności rozliczania.

⁴⁵ Szerzej o funkcji zgodności i ryzyku zgodności w kontekście procesu zarządzania ryzykiem bankowym w: A. Jurkowska, K. Kil, R. Kałużny, *Mechanizmy kontrolne w instytucjach kredytowych*, [w:] *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*, A. Gospodarowicz, A. Nosowski (red.), C.H. Beck, Warszawa 2016, s. 497-520.

Nowy wymóg kapitałowy wskaźnika dźwigni określono na poziomie 3%, zaś dla globalnych instytucji o znaczeniu systemowym (GSII) będzie mógł być nakładany wyższy bufor kapitałowy, do wysokości 5%⁴⁶. Implementacja wskaźnika dźwigni w I filarze oraz pełnych obowiązków sprawozdawczych w zakresie NSFR nastąpiły w UE w czerwcu 2021 roku⁴⁷.

Poprzez implementację CRR II istotnym zmianom uległy także wymogi dotyczące pokrycia kapitałem ryzyka kredytowego, ryzyka kredytowego kontrahenta czy ryzyka rynkowego. W odniesieniu do tego ostatniego wstrzymano wprowadzanie wymogów do czasu ich ostatecznej kalibracji przez Komitet Bazylejski, co miało miejsce na początku 2019 roku. W ramach wyliczania wymogu na ryzyko kredytowe kontrahenta uznano, że dotychczas stosowane podejścia niedostatecznie odzwierciedlają ryzyko, w tym jego wysoką zmienność obserwowaną podczas ostatniego kryzysu finansowego. Nowe przepisy zastąpiły stosowaną do 2018 roku metodę standardową i metodę wyceny według wartości rynkowej nową metodą standardową dla ryzyka kredytowego kontrahenta (SA-CCR), uwzględniającą także obowiązki centralnego rozliczania instrumentów finansowych⁴⁸.

Wprowadzono ułatwienia w redukcji poziomu kredytów zagrożonych (NPL) dla banków stosujących metody wewnętrznych ratingów poprzez możliwość modyfikacji poziomu straty z tytułu niewykonania zobowiązania (LGD) w przypadku realizacji znaczącej sprzedaży wierzytelności (massive disposals). Jako podstawę kalkulacji limitów można stosować tylko kapitał Tier I, zamiast łącznej wartości uznanego kapitału. Dla instrumentów pochodnych ma zastosowanie nowa metoda (SA-CRR), obowiązująca dla ryzyka kredytowego kontrahenta. Wprowadzony został także dodatkowy limit dla instytucji uznanych za globalną instytucję o znaczeniu systemowym (GSII). Nie mogą one posiadać ekspozycji wobec innej instytucji uznanej za GSII w wysokości przekraczającej 15% ich kapitału Tier I.

Wprowadzono także dodatkowy wymóg raportowania wszystkich ekspozycji o wartości przekraczającej 300 mln EUR. Dla nich wprowadzono także wyższy bufor wskaźnika dźwigni. Grupy o znaczącej działalności na terenie Unii Europejskiej, posiadające aktywa na terenie UE na poziomie co najmniej 40 miliardów EUR, mają obowiązek utworzenia pośredniej spółki

⁴⁶ J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2019 roku...*, *op. cit.*, s. 26-52.

⁴⁷ Szerzej o okresach przejściowych i standardach implementacji np. https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/pl_pl/news/2020/04/minimalizacja/ey-minimalizacja-ryzyka-w-unijnej-bankowosci.pdf?download (10.01.2023). Kwestie dotyczące ryzyka operacyjnego uszczegółowiono w dalszej części opracowania.

⁴⁸ *Ibidem*.

dominującej na terenie UE, bez względu na zaklasyfikowanie do grupy globalnych instytucji o znaczeniu systemowym.

W rozporządzeniu CRR II zaproponowano także środki poprawiające zdolność banków do udzielania kredytów w celu wspierania gospodarki UE. Mają temu służyć trzy rozwiązania. Po pierwsze zaproponowano zmiany wymogów ostrożnościowych w zakresie udzielania kredytów dla MSP oraz kredytów na sfinansowanie projektów infrastrukturalnych. Wprowadzona została preferencyjna waga ryzyka dla ekspozycji wobec MSP (współczynnik wsparcia równy 0,7619) do 2,5 mln EUR. Preferencyjne jest także traktowanie większych ekspozycji wobec małych i średnich przedsiębiorstw poprzez zastosowanie 15% redukcji wagi ryzyka. Zastosowano zmniejszenie narzutów kapitałowych z tytułu ekspozycji na projekty infrastrukturalne, pod warunkiem, że spełniają one zestaw kryteriów pozwalających na redukcję ich profilu ryzyka oraz na zwiększenie przewidywalności przepływów pieniężnych. Dlatego wdrożono możliwość korekty wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka kredytowego w odniesieniu do ekspozycji wobec podmiotów, które obsługują lub finansują fizyczne obiekty lub instalacje, systemy i sieci zapewniające lub wspierające podstawowe usługi publiczne. Korekta ta wyniesie 25% (wskaźnik wsparcia 0,75) po spełnieniu przez dłużnika określonych w przepisach CRR II warunków dotyczących jego wiarygodności i niskiego ryzyka finansowanej inwestycji. Co sześć miesięcy instytucje zgłaszają nadzorcy łączną kwotę ekspozycji wobec jednostek realizujących projekty infrastrukturalne.

Wprowadzono niższą wagę ryzyka na poziomie 35% dla ekspozycji wobec osób fizycznych, jeśli są one zabezpieczone emeryturą lub stałym wynagrodzeniem (przy spełnieniu określonych warunków). Po drugie na wniosek sektora bankowego zmniejszono wobec małych banków o niezłożonej strukturze obciążenia administracyjne związane z niektórymi wymogami w zakresie sprawozdawczości, ujawnianiem informacji, stosowaniem przepisów o wynagrodzeniach (w tym przepisów dotyczących odraczania wypłaty wynagrodzeń i wynagradzania za pomocą instrumentów, takich jak akcje), czy uproszczeniem zasad wyliczania współczynnika stabilnego finansowania netto. Zastosowanie standardowego podejścia regulacyjnego wobec takich banków byłoby nieproporcjonalne do rozmiarów tych podmiotów i poziomu ryzyka przez nie generowanego.

Po trzecie w nowych przepisach uwzględniono także środki służące dalszemu zwiększaniu roli banków na rzecz powstania głębszych i bardziej płynnych rynków kapitałowych UE, tak aby wspierać tworzenie unii rynków kapitałowych. Zmiany regulacyjne uwzględniają również elementy wspierające środowisko, społeczną odpowiedzialność biznesu i ład korporacyjny. Kryteria te będą podlegały monitorowaniu i raportowaniu, a Europejski

Urząd Nadzoru Bankowego będzie zobowiązany do przeprowadzenia analizy możliwości wprowadzenia czynników dotyczących tych kwestii do metodyki przeglądu i oceny nadzorczej (SREP/BION). Z odliczeń od funduszy własnych zwolnione zostały aktywa niematerialne i prawne dotyczące IT, pod warunkiem, że ich wartość jest ostrożnie wyceniona, a instytucja będzie miała zdolność absorpcji strat również w przypadku utraty ich wartości. Szczegółowe rozwiązania w tym zakresie mają zostać określone w regulacyjnych standardach technicznych opracowanych przez Europejski Urząd Nadzoru Bankowego. To podejście zostało zaakceptowane przez regulatorów na wniosek sektora bankowego jako dowód troski o stałe podnoszenie jakości usług oferowanych przez banki.

Przyjęty pakiet regulacji bankowych nie wprowadza wszystkich zmian Bazylei IV uzgodnionych przez Komitet Bazylejski w grudniu 2017 r. Dotyczy to zmian w wymogach dotyczących ryzyka kredytowego w zakresie sposobu obliczania aktywów ważonych ryzykiem w ramach metody standardowej i IRB oraz nowej metody standardowej dla ryzyka operacyjnego oraz wycofania metody zaawansowanej AMA. Prace koncepcyjne nad tymi zmianami Komisja Europejska rozpoczęła w 2019 roku⁴⁹.

Zmiany w obszarze zarządzania ryzykiem i wymogów kapitałowych związane z wdrożeniem BRRD 2 i SRMR 2

Dotychczasowe rozwiązania w zakresie restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji banków (resolution) stanowiły odpowiedź regulatorów na kontrowersje wokół wykorzystywanych w okresie kryzysu 2007-2009 instrumentów pomocy publicznej⁵⁰. Dyrektywa BRRD 2 i Rozporządzenie SRMR 2 miały na celu reformę procedury przymusowej restrukturyzacji. Wprowadziły one zmodyfikowane rozwiązania w odniesieniu do minimalnego wymogu w zakresie funduszy własnych i zobowiązań kwalifikowalnych (MREL - minimum requirement for own funds and eligible), który ma na celu wzmocnienie zdolności banków do pokrycia strat i dokapitalizowania, w sytuacji, gdy konieczne jest przeprowadzenie procesu przymusowej restrukturyzacji. Zmiany obejmą również kryteria kwalifikowalności dla niektórych instrumentów i pozycji w ramach MREL, dostosowując je do kryteriów określonych w normie TLAC (total loss-absorbing capacity), w tym w odniesieniu do poziomu zobowiązań, które mogą być wymagane do zaspokojenia długiem podporządkowanym. Pakiet wprowadza

⁴⁹ J. Tylińska, *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2019 roku...*, op. cit., s. 26-52.

⁵⁰ Szerzej o kontrowersjach wokół narzędzi *bail in* i *bail out* m.in. w publikacji: E. Miklaszewska, *Zmiany strategiczne na europejskim rynku bankowym w okresie pokryzysowym*, Poltext, Warszawa 2018, s. 55-76.

większe uzależnienie MREL od strategii przymusowej restrukturyzacji przez rozróżnienie pomiędzy External MREL i Internal MREL oraz wyłączenie wymogu połączonego bufora z kalkulacji zdolności poniesienia strat i możliwości podwójnego zaliczania CET1. W odniesieniu do transgranicznych grup bankowych wprowadzono oddolny proces ustalania wewnętrznych/zewnętrznych celów MREL i zapewniono, że spółki zależne w krajach goszczących będą dysponować odpowiednimi środkami na restrukturyzację w ramach MREL, m.in. poprzez umożliwienie organom przyjmującym żądania wyższego wewnętrznego MREL, którego część nie podlegałaby mediacji EBA między organami macierzystymi i przyjmującymi. Przyznano organom ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji uprawnienia do nałożenia moratorium na zobowiązania banków, które może zostać uruchomione po ogłoszeniu upadłości banku. Moratorium może zostać nałożone na maksymalnie dwa dni i obejmuje również gwarantowane depozyty. Wprowadzono zasady w zakresie ograniczania wypłat z zysku (MDA) w sytuacji naruszenia wymogów MREL – przez pierwsze dziewięć miesięcy po naruszeniu wymogu ograniczenia mogą być zawieszane po spełnieniu określonych warunków zależnych od charakteru naruszenia. Po tym okresie ograniczenia wypłat z zysku będą obligatoryjne, chyba że bank spełni warunki związane z sytuacją rynkową i stabilnością finansową. Regulacja zawiera także przepisy mające na celu ochronę inwestorów detalicznych przed konwersją na kapitał zakupionych przez nich bankowych instrumentów dłużnych w ramach procesu uporządkowanej restrukturyzacji. Zgodnie z prawem UE Dyrektywy CRD V i BRRD II wymagają transpozycji do prawa krajowego, podczas gdy rozporządzenia CRR II oraz SRMR będą obowiązywały wprost. Większość przepisów CRR II ma zastosowanie od 28 czerwca 2021 r., niektóre jednak (np. konsolidacja ostrożnościowa, hipoteki, LGD, TLAC) zostały wdrożone z opóźnieniem, w tym dodatkowym okresem dostosowawczym wynikającym z pandemii COVID-19. SRMR II jest stosowane od 28 grudnia 2020 roku⁵¹.

Zmiany dotyczące zarządzania portfelem należności nieobsługiwanych (NPE)

Zmiany dotyczące zarządzania portfelem należności nieobsługiwanych miały w ostatnich latach szeroki zakres i związane były zarówno z wdrożeniem nowych przepisów przez Parlament Europejski i Radę (Rozporządzenie 2019/630), wydaniem cyklu wytycznych

⁵¹ *Ibidem.*

przez EBA (EBA/GL/2016/07; EBA/GL/2017/06; EBA/GL/2018/06), jak też implementacją przepisów na szczeblu krajowym z wykorzystaniem Rekomendacji R uchwalonej przez KNF.

W 2019 roku przyjęte zostało Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/630 zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do minimalnego pokrycia strat z tytułu ekspozycji nieobsługiwanych, którego celem było dalsze ograniczenie ryzyka w systemie bankowym związanym z problemem znaczącej liczby kredytów zagrożonych i ekspozycji nieobsługiwanych. Rozporządzenie wprowadziło obowiązkowy mechanizm ochronny mający zapobiec ewentualnemu nadmiernemu narastaniu w przyszłości stanów kredytów zagrożonych bez wystarczającego zabezpieczenia przed ewentualnymi stratami w bilansach banków. Mechanizm ten ma gwarantować odpowiednie pokrycie ewentualnych strat z tytułu przyszłych kredytów zagrożonych, co ułatwi ich restrukturyzację lub sprzedaż. W zakres regulacji wchodzi dwa podstawowe wymogi: wymóg pokrycia przez instytucje poniesionych i oczekiwanych strat z tytułu nowo udzielonych kredytów z chwilą, gdy kredyty te zostaną sklasyfikowane jako nieobsługiwane (wymóg minimalnego pokrycia) oraz wymogu odliczenia od pozycji kapitału podstawowego Tier I różnicy między poziomem faktycznego pokrycia i poziomem wymaganego minimalnego pokrycia w przypadku, gdy wymóg minimalnego pokrycia nie jest spełniony. W Rozporządzeniu dokonano rozróżnienia poziomu wymogów w przypadku ekspozycji niezabezpieczonych i zabezpieczonych. W odniesieniu do niezabezpieczonych ekspozycji będzie miał zastosowanie maksymalny okres całkowitego odliczenia wynoszący 3 lata od momentu sklasyfikowania do kategorii ekspozycji nieobsługiwanych, podczas gdy okres 9 lat przewidziano dla ekspozycji zabezpieczonych nieruchomościami oraz kredytów na nieruchomości mieszkalne gwarantowane przez uznanego dostawcę ochrony. Pozostałe zabezpieczone ekspozycje nieobsługiwane będą podlegały całkowitemu odliczeniu w ciągu 7 lat⁵².

Zgodnie z rozporządzeniem działanie restrukturyzacyjne jest ugodą instytucji z dłużnikiem, który doświadcza lub prawdopodobnie doświadczy problemów z wywiązaniem się ze swoich zobowiązań finansowych. Ugoda może wiązać się ze stratą dla kredytodawcy i dotyczy zmiany warunków zobowiązania dłużnego, która to zmiana nie zostałaby przyznana, gdyby dłużnik nie doświadczył problemów z wywiązaniem się ze swoich zobowiązań finansowych lub całkowitego lub częściowego refinansowania zobowiązania dłużnego, które to refinansowanie nie zostałoby przyznane, gdyby dłużnik nie doświadczył problemów z wywiązaniem się ze swoich zobowiązań finansowych. Za działania restrukturyzacyjne uznaje

⁵² *Ibidem*.

się w szczególności sytuacje, gdy: nowe warunki umowy są korzystniejsze dla dłużnika niż dotychczasowe warunki umowy, w przypadku gdy dłużnik doświadcza lub prawdopodobnie doświadczy problemów z wywiązaniem się ze swoich zobowiązań finansowych, nowe warunki umowy są korzystniejsze dla dłużnika niż warunki umowy oferowane przez tę samą instytucję w tym samym czasie dłużnikom o podobnym profilu ryzyka, w przypadku gdy dłużnik doświadcza lub prawdopodobnie doświadczy problemów z wywiązaniem się ze swoich zobowiązań finansowych, ekspozycja zgodnie z pierwotnymi warunkami umowy została sklasyfikowana jako nieobsługiwana przed zmianą warunków umowy lub zostałaby sklasyfikowana jako nieobsługiwana w przypadku braku zmiany warunków umowy, działanie, które prowadzi do całkowitego lub częściowego anulowania zobowiązania dłużnego, instytucja zezwala na skorzystanie z klauzul umożliwiających dłużnikowi zmianę warunków umowy, a ekspozycja została sklasyfikowana jako nieobsługiwana przed skorzystaniem z tych klauzul lub zostałaby sklasyfikowana jako nieobsługiwana w przypadku nieskorzystania z tych klauzul⁵³.

Ważną regulacją dotyczącą zarządzania ekspozycjami z utratą wartości z perspektywy rynku polskiego jest uchwalona w kwietniu 2021 roku Rekomendacji R dotyczącej zasad zarządzania ryzykiem kredytowym oraz ujmowania oczekiwanych strat kredytowych⁵⁴. Rekomendacja uwzględnia w szczególności wytyczne EBA dotyczące praktyk zarządzania ryzykiem kredytowym w instytucjach kredytowych oraz ujmowania oczekiwanych strat kredytowych (EBA/GL/2017/06)⁵⁵; wytyczne EBA dotyczące stosowania definicji niewykonania zobowiązania, określonej w art. 178 rozporządzenia (UE) nr 575/2013 (EBA/GL/2016/07)⁵⁶; wytyczne EBA dotyczące zarządzania ekspozycjami nieobsługiwanymi i restrukturyzowanymi (EBA/GL/2018/06)^{57,58}. Na kształt Rekomendacji R w bardzo szerokim

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ KNF, *Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym*, Warszawa 2021, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Rekomendacja_R_16-04-2021_73341.pdf (16.01.2023).

⁵⁵ EBA, *Wytyczne dotyczące praktyk zarządzania ryzykiem kredytowym w instytucjach kredytowych oraz ujmowania oczekiwanych strat kredytowych (EBA/GL/2017/06)*, Paryż 2017, https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1965596/4ab85b17-5fb8-4c54-9919-1a4317e872d8/Guidelines%20on%20Accounting%20for%20ECL%20%28EBA-GL-2017-06%29_PL.pdf?retry=1 (18.01.2023).

⁵⁶ EBA, *Wytyczne dotyczące stosowania definicji niewykonania zobowiązania, określonej w art. 178 rozporządzenia (UE) nr 575/2013 (EBA/GL/2016/07)*, Londyn 2016, https://www.eba.europa.eu/sites/default/documents/files/documents/10180/1721448/c21d68d0-f20a-4e21-92a2-b113c9474a75/Guidelines%20on%20default%20definition%20%28EBA-GL-2016-07%29_PL.pdf?retry=1 (18.01.2023).

⁵⁷ EBA, *Wytyczne dotyczące zarządzania ekspozycjami nieobsługiwanymi i restrukturyzowanymi (EBA/GL/2018/06)*, Paryż 2018,

⁵⁸ Szerzej o praktycznych aspektach zarządzania ekspozycjami nieobsługiwanymi np. w: M. Tarkowski, *Zarządzanie ekspozycjami nieobsługiwanymi (NPE) i restrukturyzowanymi (FBE)*, BODiE, Poznań 2019.

zakresie wpłynęła też implementacja MSSF 9. Zgodnie z Rekomendacją R wyszczególniono m.in. 3 trzy fazy ryzyka kredytowego i zobligowano banki do posiadania odpowiednich zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych do poszczególnych faz.

Rekomendacja R, w części dotyczącej definicji i skrótów, wymienia 14 czynników makroekonomicznych, które powinny być analizowane przez bank w ramach oszacowania ryzyka kredytowego i oczekiwanych strat kredytowych. Dokument precyzuje także minimalną liczbę scenariuszy makroekonomicznych, które powinny być wykorzystane w ramach kalkulacji ECL – są to przynajmniej 2 scenariusze w przypadku analizy indywidualnej oraz 3 scenariusze dla ekspozycji wycenianych portfelowo⁵⁹.

Zarządzanie ekspozycjami należności nieobsługiwanych stanowi dla banków istotne wyzwanie z perspektywy ekonomicznej. Wzrost wartości kredytów z utratą wartości zmusza banki do utrzymywania wysokiego poziomu rezerw i zaostrzenia polityki kredytowej, co negatywnie wpływa na rentowność banków i ich zdolność do finansowania gospodarki, stąd kwestia rozwiązania problemów nieobsługiwanych kredytów w krajach europejskich była jednym z priorytetów zarówno na szczeblu unijnym, jak i dla poszczególnych krajów UE.

W ramach programu opracowanego przez Komisję Europejską w 2017 roku priorytetami było stworzenie rynku wtórnego dla obrotu portfelem należności nieobsługiwanych (w tym dla transakcji sekurytyzacyjnych) i tworzenie instytucji typu AMC (Asset Management Company)⁶⁰.

W wyniku dotychczasowych doświadczeń można wskazać, że głównym czynnikiem, przyczyniającym się do redukcji kredytów zagrożonych w krajach europejskich, była sprzedaż lub sekurytyzacja kredytów z utratą wartości na rynku wtórnym, w takich krajach jak Włochy, Hiszpania i Irlandia⁶¹ oraz powołanie instytucji typu AMC w sytuacji kryzysu systemowego. AMC zazwyczaj powoływane były w odpowiedzi na kryzys systemowy – S&L Associations w USA w latach 1980-tych, kryzys nordycki w latach 1990-tych, azjatycki w 1997 r., czy kryzys 2007-08 w krajach europejskich. W niektórych krajach instytucje te miały dodatkowe cele, np. RTC w Stanach Zjednoczonych był zobowiązana do promowania celów społecznych i dawanie pierwszeństwa nabywcom, którzy zagwarantują cele programu⁶².

⁵⁹ https://www.ey.com/pl_pl/biuletyn-ryzyka/obserwacje-z-wdrozenia-rekomendacji-r (18.01.2023).

⁶⁰ M. Folwarski, M. Idzik, K. Kil, E. Miklaszewska, *Wpływ pandemii COVID-19 na banki spółdzielcze w Polsce: zagrożenia i średniookresowe działania dostosowawcze*. PAB 16/2021, Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2021, https://www.zbp.pl/getmedia/4c01a93b-fe1e-4cf4-a676-0e8537db5c41/PAB-WIB_Kil_Wplyw-pandemii-Covid19_na-banki-spoldzielcze (20.01.2023).

⁶¹ EBA, *Report on NPLs: Progress made and challenges ahead*, Paryż 2019.

⁶² M. Folwarski, M. Idzik, K. Kil, E. Miklaszewska, *Wpływ pandemii COVID-19...*, op. cit., s. 25.

Doświadczenia krajów, które stosowały w przeszłości rozwiązania typu AMC pokazują, że zostały one utworzone jako ułatwienie uporządkowanej likwidacji niewypłacalnych i nierentownych instytucji finansowych, często w tzw. procesie resolution; jako rozwiązanie umożliwiające restrukturyzację znajdujących się w trudnej sytuacji, ale rentownych instytucji finansowych, np. AMC w Chinach, gdzie rząd powołał 4 firmy typu AMC, które kupowały złe kredyty od największych banków państwowych lub jako etap przygotowania do prywatyzacji banków będących własnością lub współwłasnością państwa, np. francuskie Consortium de Realization, które zostało utworzone jako spółka zależna Credit Lyonnais w 1995 r. w celu przejęcia niespłacanych aktywów od banku przed jego prywatyzacją w 1999 roku⁶³.

AMC mają wiele form i celów. W świetle badań, w okresie przed kryzysem 2008 r., istniały pewne wspólne czynniki, które przyczyniają się do sukcesu AMC, przede wszystkim czynnik menedżerski - obsługa złych kredytów i aktywów wymaga innych umiejętności niż np. działalność kredytowa, poza tym niektóre rodzaje aktywów, takie jak nieruchomości, mogą być lepiej obsługiwane przez podmioty niebędące bankami; oraz wsparcie otoczenia prawnego i regulacyjnego. Publiczne AMC mogą być niezależnymi podmiotami lub mogą podlegać agencji publicznej, takiej jak ministerstwo finansów lub ubezpieczyciel depozytów, istnieje też możliwość utworzenia AMC jako spółki zależnej banku. W sytuacji powołania scentralizowanego publicznego podmiotu typu AMC, zaletą jest stosowanie jednolitych kryteriów wyceny aktywów zagrożonych. Rozwiązanie to może też wymusić restrukturyzację banków znajdujących się w trudnej sytuacji, gdyż umożliwia rządowi uzależnienie warunków zakupu kredytów zagrożonych od zrealizowania celów restrukturyzacyjnych. Jednak zarządzanie jest często mniej skuteczne niż w strukturach prywatnych. Wartości nabytych aktywów ulegają szybszej erozji, gdy znajdują się poza bilansami banków, a NPL i zabezpieczenia są często długoterminowo „zaparkowane” w AMC, a nie likwidowane, co może też prowadzić do ogólnego pogorszenia dyscypliny kredytowej w systemie finansowym. Problem jest też ustalenie cen transferowych, gdy transakcje są dokonywane między prywatnymi bankami a publicznymi AMC⁶⁴.

Metody rozwiązywania problemu portfela NPL zależą od wielu czynników, w tym etapu kryzysu i typu aktywów. Na wczesnym etapie kryzysu związanego z jakością portfeli kredytowych, gdy problem dotyczy ograniczonej grupy banków, skuteczne rozwiązania są raczej na poziomie banków. Wraz z rozwojem kryzysu, bardziej realne są rozwiązania systemowe, np. stworzenie rynku wtórnego dla obrotu portfelami NPL. W momencie kryzysu

⁶³ *Ibidem.*

⁶⁴ *Ibidem.*

systemowego, konieczne stają się skoordynowane i scentralizowane rozwiązania, jak powołanie AMC. Zróżnicowanie dotyczy też typu restrukturyzowanych należności. Dla aktywów zabezpieczonych hipotecznie korzystne jest wiele metod, włącznie z sekurytyzacją i AMC, dla kredytów gospodarczych skuteczne jest raczej wsparcie rządowe. Prawidłowo funkcjonujący, głęboki rynek kapitałowy i infrastruktura prawna pomagają w skuteczności rozwiązywania tego problemu.

Główne problemy operacyjne przed którymi stoi AMC to kwestia czy powinna kupować aktywa od wszystkich banków i jakie rodzaje aktywów kupować. Niektóre kraje zdecydowały się nabywać i sprzedawać aktywa tylko od banków, które są w trakcie likwidacji lub fuzji. Kupowanie złych aktywów tylko od banków znajdujących się w trudnej sytuacji może z kolei zaszkodzić konkurencyjności lepszych banków. Opcją, która odniosła sukces w kilku krajach, jest ograniczenie czasowe istnienia AMC w momencie jej tworzenia. Ponadto AMC powinny mieć ściśle określony cel. We wszystkich swoich działaniach powinny zachowywać się jak zwykły uczestnik rynku. Jednak w wielu wypadkach podmioty te nie realizowały efektywnie założonych celów, na przykład w Chinach. Będące własnością publiczną podmioty AMC na rynku azjatyckim w latach 90-tch odzyskiwały między 20-50% wartości zakupionych kredytów⁶⁵.

Istotnym czynnikiem wpływającym na możliwość zarządzania należnościami z utratą wartości w bankach jest kształt krajowego prawa restrukturyzacyjnego i upadłościowego. W Polsce aktualne uregulowania w zakresie restrukturyzacji przedsiębiorstw wprowadzono Ustawą z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne, która obowiązuje od 1 stycznia 2016 roku i dotyczy zawierania przez dłużnika niewypłacalnego lub zagrożonego niewypłacalnością układu z wierzycielami, a także skutków układu oraz przeprowadzania działań sanacyjnych⁶⁶. Jako cel postępowania restrukturyzacyjnego wskazuje się chęć uniknięcia upadłości dłużnika przez umożliwienie mu restrukturyzacji w drodze zawarcia układu z wierzycielami, a w przypadku postępowania sanacyjnego – również przez przeprowadzenie działań sanacyjnych, przy zabezpieczeniu praw wierzycieli, które są uznane za słuszne. Postępowaniem restrukturyzacyjnym mogą być objęci tylko przedsiębiorcy, spółki z o.o. oraz spółki akcyjne nieprowadzące działalności gospodarczej, wspólnicy osobowych spółek handlowych ponoszący odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem oraz wspólnicy spółki partnerskiej. Restrukturyzacją nie mogą więc być objęte m.in. banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (podlegają pod

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ Ustawa z dnia 15 maja 2015 roku Prawo restrukturyzacyjne (Dz.U. 2015 poz. 978 ze zm.).

procedurę resolution BFG omówioną w innym rozdziale). Ustawodawca przewidział cztery typy postępowań restrukturyzacyjnych. Są to: postępowanie o zatwierdzenie układu, przyspieszone postępowanie układowe, postępowanie układowe, postępowanie sanacyjne⁶⁷.

Postępowanie o zatwierdzenie układu ma za zadanie umożliwić zawarcie układu w wyniku samodzielnego zbierania głosów wierzycieli przez dłużnika bez udziału sądu. Może być przeprowadzone, jeżeli suma wierzytelności spornych uprawniających do głosowania nad układem nie przekracza 15% sumy wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem. W przypadku przyspieszonego postępowania układowego umożliwia się dłużnikowi zawarcie układu po sporządzeniu i zatwierdzeniu spisu wierzytelności w uproszczonym trybie. Podobnie jak w przypadku poprzedniego postępowania może być ono prowadzone, jeżeli suma wierzytelności spornych uprawniających do głosowania nad układem nie przekracza 15% sumy wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem. Celem postępowania układowego jest umożliwienie dłużnikowi zawarcia układu po sporządzeniu i zatwierdzeniu spisu wierzytelności. Analogicznie postępowanie to może być prowadzone, jeżeli suma wierzytelności spornych uprawniających do głosowania nad układem przekracza 15% sumy wierzytelności uprawniających do głosowania nad układem. W przypadku postępowania sanacyjnego umożliwia się dłużnikowi przeprowadzenie działań sanacyjnych oraz zawarcie układu po sporządzeniu i zatwierdzeniu spisu wierzytelności. Działaniami sanacyjnymi zgodnie z Prawem restrukturyzacyjnym są czynności prawne i faktyczne, które zmierzają do poprawy sytuacji ekonomicznej dłużnika i mają na celu przywrócenie dłużnikowi zdolności do wykonywania zobowiązań, przy jednoczesnej ochronie przed egzekucją⁶⁸.

Zmiany szacowania wymogów kapitałowych z tytułu ryzyka operacyjnego

Od 2016 roku trwały prowadzone przez Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego konsultacje w sprawie rewizji metody standardowej dla ryzyka operacyjnego. Zgodnie z rekomendacjami BKNB, pierwotny termin wdrożenia rozwiązań w tym obszarze wyznaczono na 1.01.2022 roku, jednak z uwagi na pandemię COVID-19 rekomendowano jego przesunięcie na 1.01.2023 roku⁶⁹. Aktualnie trwają prace legislacyjne nad wdrożeniem rozwiązań BKNB w zakresie kalkulacji wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka rynkowego do porządku prawnego

⁶⁷ R. Kowalak, *Rola systemów wczesnego ostrzegania w procesie podejmowania decyzji o restrukturyzacji przedsiębiorstwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 472, 2017, s. 157-166.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ https://www.ey.com/pl_pl/covid-19/covid-19-opoznia-wdrozenie-bazylei (12.01.2023).

Unii Europejskiej⁷⁰. Nowa metoda standardowa dla ryzyka operacyjnego (SMA) ma na celu zbalansowanie wymogów zarządzania ryzykiem pod kątem prostoty ich wyliczania i dużej wrażliwości na zmiany poziomu ryzyka oraz promowania porównywalności podejść, poprzez redukcję różnorodności metod wazenia ryzyka w bankach.

Nowa metoda SMA zastąpił docelowo obecnie stosowane metody proste: metodę podstawowego wskaźnika (BIA), metody standardowe (TSA, ASA) oraz metodę zaawansowaną AMA, upraszczając wymogi regulacyjne w tym zakresie. Różnice między dotychczas stosowanymi modelami w poszczególnych bankach przejawiały się między innymi w odmiennych sposobach obliczania korelacji między poszczególnymi zdarzeniami operacyjnymi, a także w różnie wyznaczanych rozkładach strat⁷¹.

Dotychczasowe regulacje traktowały wskaźnik bazowy jako podstawową metodę pomiaru ryzyka operacyjnego. Zgodnie z regulacjami Bazylei II oraz pakietem CRD/CRR wskaźnik podstawowy definiowano jako iloczyn średniego wyniku brutto banku (GI) z trzech ostatnich lat i parametru alfa o wartości 15%. Wynik brutto stanowił sumę wyniku odsetkowego i zysków pozaodsetkowych i zbliżony był do wyniku z działalności bankowej z pewnymi korektami. Mianownik wskaźnika podstawowego przyjmował stałą wartość 3, natomiast w przypadku, gdy wynik brutto w danym roku miał wartość ujemną, w liczniku przyjmowano wartość 0.

W dotychczas stosowanej metodzie standardowej (TSA) występował podział działalności banku na 8 linii biznesowych, do których odpowiednio przyporządkowywano poszczególne czynności wykonywane przez banki. Każdej linii biznesowej nadano odpowiadający jej współczynnik przeliczeniowy (β): 18% dla bankowości inwestycyjnej, płatności i rozliczeń oraz działalności dealerskiej; 15% dla bankowości komercyjnej i usług pośrednictwa oraz 12% dla detalicznej działalności brokerskiej; bankowości detalicznej oraz zarządzania aktywami. Przy przypisywaniu czynności bankowych do poszczególnych linii biznesowych może pojawić się problem z ich właściwym przyporządkowaniem. W sytuacjach niejednoznacznych, ze względów ostrożnościowych, istnieje wówczas konieczność przyporządkowania takiej czynności do linii z najwyższym współczynnikiem przeliczeniowym (18%). Analizy prowadzone są z uwzględnieniem trzyletnich szeregów czasowych danych.

⁷⁰ Komisja Europejska, *Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wymogów dotyczących ryzyka kredytowego, ryzyka związanego z korektą wyceny kredytowej, ryzyka operacyjnego, ryzyka rynkowego oraz poziomu wyjściowego*, COM(2021) 664 final, Bruksela 2021, https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:14dcf18a-37cd-11ec-8daf-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF (17.01.2023).

⁷¹ Z. Miksa, *Ryzyko operacyjne w sektorze bankowym w świetle najnowszych ustaleń Komitetu Bazylejskiego (Bazylea IV)*, „Zeszyty Programu Top 15”, nr 10, 2018, s. 39-60.

W odróżnieniu od metody podstawowej wskaźnika, mianownik wskaźnika wymogu kapitałowego w metodzie TSA może przyjmować wartość niższą niż 3 w sytuacji, gdy suma iloczynów rocznych wyników brutto dla poszczególnych linii biznesowych i ich współczynników przeliczeniowych (β) w danym roku jest mniejsza od 0.

W myśl dotychczasowych rozwiązań CRD/CRR banki mogły także stosować metodę alternatywnego wskaźnika (ASA), o ile co najmniej 90% wartości ich wyniku generowana była w obszarze bankowości detalicznej i komercyjnej. Zastosowanie ASA wymaga zgody nadzorca, a wartość wskaźnika jest oparta na wolumenie ekspozycji kredytowych, a nie na zysku, jak w przypadku TSA. W ASA wykorzystuje się zatem średnią wartość kredytów i pożyczek (w trzech ostatnich dwunastomiesięcznych okresach) oraz współczynnik równy 0,035⁷². Jedną z najważniejszych wad wskazywaną w zakresie metod niezaawansowanych jest ich brak wrażliwości na ryzyko⁷³.

W metodzie AMA oprócz wydzielenia obszarów operacyjnych, są szacowane określone parametry ryzyka, które w sposób bardziej dokładny pozwalają określić wymogi kapitałowe⁷⁴. Jako dane wejściowe w metodzie AMA wykorzystuje się dane wewnętrzne o stratach z obszaru ryzyka operacyjnego. Banki stosujące metodę zaawansowaną powinny dysponować danymi w tym zakresie w co najmniej pięcioletniej perspektywie historycznej⁷⁵.

Zgodnie z ostatecznymi standardami Bazylei IV, nowa metoda standardowa (SMA) łączy wskaźnik, który opiera się na skali działalności instytucji (komponent wskaźnika biznesowego; ang. Business Indicator Component, BIC) ze wskaźnikiem, który uwzględnia historię strat tej instytucji (mnożnik strat ILM wyznaczany z użyciem komponentu strat LC). Zaproponowane podejście w konsekwencji całkowicie pomija linie biznesowe, zakładając jednak różne poziomy współczynnika BI komponent. BIC uzależniony jest bowiem od wartości wskaźnika biznesowego BI (będącego sumą średnich rocznych wartości wyniku odsetkowego, prowizyjnego oraz wyniku z operacji finansowych) oraz współczynnika krańcowego BI, uzależnionego od wielkości samego BI (α). Współczynniki krańcowe BI rosną wraz z wielkością BI. W przypadku banków z pierwszego przedziału (tj. o BI mniejszym lub równym 1 mld EUR), BIC jest równy BI x 12%. Krańcowy wzrost wskaźnika BIC wynikający z podwyższenia BI o jedną jednostkę wynosi BI wynosi 12% w pierwszym przedziale, 15%

⁷² G. Szustak, *Wielopłaszczyznowy system kontroli ryzyka bankowego*, Difin, Warszawa 2017, s. 192-193.

⁷³ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:14dcf18a-37cd-11ec-8daf-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF (16.01.2023).

⁷⁴ M. Iwanicz-Drozdowska, *Zarządzanie finansowe bankiem w erze cyfrowej*, PWE, Warszawa 2021, s. 146.

⁷⁵ K. Urbanowska-Bąk, M. Iwanicz-Drozdowska, *Ryzyko operacyjne*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Poltext, Warszawa 2017, s. 306.

w drugim przedziale i 18% w trzecim przedziale. Na przykład, biorąc pod uwagę BI = 35 mld euro, $BIC = (1 \times 12\%) + (30-1) \times 15\% + (35-30) \times 18\% = 5,37$ mld euro⁷⁶.

Wartość ILM z kolei uzależniona jest przede wszystkim od komponentu strat IL, stanowiącego piętnastokrotność średnich rocznych strat z ostatnich 10 lat. W okresie przejściowym szereg czasowy kalkulacji średniej wartości straty może zostać skrócony do 5 lat. Wartość ILM oblicza się ze wzoru:

$$ILM = Ln \left(\exp(1) - 1 + \left(\frac{LC}{BIC} \right)^{0.8} \right)$$

Zmieniony standard Bazylei przewiduje szereg możliwości decydowania w odniesieniu do sposobu wdrożenia ILM. Jurysdykcje mogą pominąć straty historyczne przy obliczaniu kapitału z tytułu ryzyka operacyjnego dla wszystkich instytucji. Propozycja Komisji Europejskiej wdrożenia standardu w UE zakłada, że na potrzeby obliczania minimalnych wymogów w zakresie funduszy własnych w celu zapewnienia równych warunków działania w Unii oraz uproszczenia obliczania kapitału z tytułu ryzyka operacyjnego, w sposób zharmonizowany nastąpi pominięcie danych dotyczących historycznych strat operacyjnych wszystkich instytucji⁷⁷.

Zaproponowane podejście jest dość dobrym rozwiązaniem dla małych banków ze względu na odejście od linii biznesowych, uzależnienie wymogu od skali działalności bankowej oraz na w miarę prosty sposób wyliczania wymogu, a zwłaszcza z racji obniżenia wskaźnik BI komponent do 12% dla małych banków (w stosunku do obecnie stosowanego na poziomie 15% dla metody wskaźnika). Jednak podstawa wyliczenia wymogu – nowy wskaźnik biznesowy BI uwzględniający pozycje w wartościach bezwzględnych – może zwiększyć wymóg z tytułu ryzyka operacyjnego w porównaniu z dotychczas stosowanym wymogiem⁷⁸.

Ryzyko cybernetyczne (ryzyko ITC) w działalności bankowej

Ryzyko cybernetyczne (cyberryzyko) w literaturze definiowane jest w sposób zróżnicowany. G. Strupczewski wskazuje za Marsh i Podolak, że ryzyko to może być definiowane jako ryzyko gospodarcze związane z posiadaniem, działaniem, wykorzystaniem i oddziaływaniem urządzeń i technologii IT w przedsiębiorstwie i obejmuje wszelkie sytuacje

⁷⁶ Basel Committee on Banking Supervision, *Basel III: Finalising post-crisis reforms*, Bazylea 2017, s. 128- 131, <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf> (18.01.2023).

⁷⁷ https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:14dcf18a-37cd-11ec-8daf-01aa75ed71a1.0015.02/DOC_1&format=PDF (16.01.2023).

⁷⁸ *Ibidem*.

narażenia na potencjalne straty w wyniku używania sprzętu elektronicznego, komputerów oraz przetwarzania informacji w wirtualnej rzeczywistości. W konsekwencji cyberryzyko może być zaliczone do grupy ryzyk operacyjnych o charakterze antropogenicznym⁷⁹.

Najczęściej spotykaną klasyfikacją ryzyka cybernetycznego jest jego podział ze względu na kryterium rodzaju szkodliwych działań prowadzących do materializacji strat, a więc przyczyn cyberszkód. Zgodnie z systematyką opracowaną przez Rządowy Zespół Reagowania na Incydenty Komputerowe (CERT) przyczyny realizacji cyberryzyka dzieli się na działania celowe i działania niecelowe, tj. przypadkowe. Wśród działań celowych wyróżnia się: iniekcję złośliwego oprogramowania (wirus, robak sieciowy, koń trojański, dialer, botnet); przełamanie zabezpieczeń (nieuprawnione logowanie, włamanie na rachunek/ataki sieciowe, włamanie do aplikacji); publikacje w sieci internet (treści obraźliwe, pomawianie/zniesławienie, naruszenie praw autorskich, dezinformacja), nielegalne gromadzenie informacji (skanowanie, podsłuch, inżynieria społeczna, szpiegostwo, spam), sabotaż komputerowy (nieuprawniona zmiana informacji, nieuprawniony dostęp, nieuprawnione wykorzystanie informacji, atak odmowy dostępu DDoS, skanowanie danych, wykorzystanie podatności w urządzeniach, wykorzystanie podatności aplikacji); czynnik ludzki (naruszenie procedur bezpieczeństwa, naruszenie obowiązujących przepisów prawa); cyberterroryzm (przestępstwa o charakterze terrorystycznym popełnione w cyberprzestrzeni). Działania przypadkowe w przestrzeni cybernetycznej podzielono na dwie kategorie - wypadki i zdarzenia losowe (awarie sprzętowe, awarie łącza, błędy oprogramowania) oraz czynnik ludzki (naruszenie procedur, zaniedbanie, błędna konfiguracja urządzenia, brak wiedzy, naruszenie praw autorskich)⁸⁰.

W ujęciu regulacyjnym pojęciem zbliżonym do ryzyka cybernetycznego jest ryzyko ICT. UKNF definiuje ryzyko ICT jako ryzyko strat wynikające z naruszenia poufności, naruszenia integralności systemów i danych, nieodpowiedniości lub niedostępności systemów i danych, lub też niezdolności do zmiany technologii informacyjnej w rozsądnym czasie i przy uwzględnieniu rozsądnych kosztów w przypadku zmiany wymogów w zakresie otoczenia lub prowadzenia działalności gospodarczej (tj. elastyczność). Obejmuje to ryzyko związane z bezpieczeństwem ICT wynikające z nieodpowiednich lub niepomyślnie zrealizowanych procesów wewnętrznych lub zdarzeń zewnętrznych, w tym cyberataków lub nieodpowiedniego

⁷⁹ G. Strupczewski, *Zagrożenia cybernetyczne instytucji finansowych*, „Journal of Insurance, Financial Markets and Consumer Protection”, nr 24 (2), 2017, s. 65-83. Szeroki przegląd definicji ryzyka cybernetycznego: G. Strupczewski, *Defining cyber risk*, „Safety Science”, nr 135, 2021.

⁸⁰ G. Strupczewski, *Zagrożenia cybernetyczne...*, *op. cit.*, s. 65-83.

zabezpieczenia fizycznego⁸¹. Badanie nadzorcze obszaru ryzyka ICT przebiega m.in. w oparciu o postanowienia Wytycznych EBA w sprawie oceny ryzyka technologii informacyjno-komunikacyjnych w ramach procesu przeglądu i oceny nadzorczej⁸². Mając na uwadze powyższe, ocenie podlega faktyczne oraz potencjalne narażenie banku na poszczególne podkategorie ryzyka ICT, z uwzględnieniem profilu ryzyka ICT banku. W ujęciu modelowym prawidłowo realizowany proces zarządzania ryzykiem ICT wymaga, aby bank w szczególności⁸³:

- posiadał kompletną, nie budzącą zastrzeżeń strategię/politykę w zakresie obszarów technologii informacyjnej oraz bezpieczeństwa środowiska teleinformatycznego;
- zapewniał odpowiednie zasady utrzymania i eksploatacji środowiska ICT, zarządzania jakością danych oraz miał określone zasady postępowania zapewniające ciągłość działania środowiska ICT;
- przed wprowadzeniem zmian związanych z wdrożeniem produktu do środowiska teleinformatycznego przeprowadzał analizę ryzyka wynikającego z planowanych do zastosowania technologii oraz aby dokonywana była ocena wpływu planowanych zmian na środowisko teleinformatyczne banku;
- posiadał zasady zarządzania bezpieczeństwem środowiska IT dostosowane do skali i złożoności działalności banku, w ramach których klasyfikuje systemy IT i przetwarzane w nich informacje;
- posiadał komórkę SOC funkcjonującą w trybie 24/7/365;
- posiadał poprawne procedury w zakresie powierzania czynności z obszaru ICT podmiotom zewnętrznym, a proces powierzania czynności podmiotom zewnętrznym był realizowany zgodnie z procedurami;
- prowadził regularny przegląd audytu wewnętrznego w obszarach ICT oraz okresowe audyty bezpieczeństwa przeprowadzane przez wyspecjalizowane podmioty zewnętrzne.

Zarządzanie ryzykiem ICT, stanowiło w 2022 roku jeden z tzw. obszarów szczególnej uwagi nadzorczej, w szczególności w zakresie ryzyka związanego z bezpieczeństwem

⁸¹ UKNF, *Metodyka badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych (Metodyka BION)*, Warszawa 2022, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Metodyka_Badania_i_Oceny_Nadzorczej_Bankow_77904.pdf, s. 50.

⁸² EBA, *Wytyczne w sprawie zarządzania ryzykiem związanym z technologiami i bezpieczeństwem ICT (EBA/GL/2019/04)*, Paryż 2019.

⁸³ UKNF, *Metodyka badania i oceny...*, *op. cit.*, s. 113-115.

systemów, outsourcingiem usług IT oraz wydolnością systemów w zakresie agregacji danych w bankach⁸⁴.

Przed wdrożeniem wytycznych EBA, w ramach regulacji krajowych kwestie dotyczące ryzyka ICT były zawarte m.in. w wydanej w 2015 r. Rekomendacji dotyczącej bezpieczeństwa transakcji płatniczych wykonywanych w Internecie przez banki, krajowe instytucje płatnicze, krajowe instytucje pieniądza elektronicznego i spółdzielcze kasy oszczędnościowo – kredytowe, Rekomendacji D, znowelizowanej w 2017 roku Rekomendacji H.

Ryzyko ESG w działalności bankowej

Ryzyko ESG (*Environmental, Social and Governance*) postrzegane jest w literaturze przez pryzmat ujęcia negatywnego, związanego z niekorzystnym krótko- lub długookresowym wpływem czynników ESG na sytuację finansową osób, podmiotów gospodarczych lub instytucji publicznych (w szczególności w zakresie dochodów i wypłacalności). Ryzyko to najczęściej rozpatruje się w ujęciu wąskim, jako konsekwencje finansowe wpływu czynników środowiskowych, społecznych oraz związanych z ładem korporacyjnym podmiotu na interesariuszy danej jednostki lub jego aktywa⁸⁵. W ujęciu szerokim natomiast ryzyko ESG może być rozpatrywane zarówno w kategoriach bezpośredniego wpływu czynników ESG na daną instytucję, jak też wpływu pośredniego, poprzez kontrahentów i zainwestowane aktywa. Ryzyko ESG nie jest klasyfikowane jako odrębny komponent ryzyka bankowego, ale jako czynnik wpływający na ryzyko kredytowe, rynkowe, płynności, operacyjne czy reputacyjne⁸⁶, przy czym dotychczas głównym przedmiotem zainteresowań zarówno władz regulacyjnych, jak i banków był wpływ na ryzyko kredytowe⁸⁷.

Wśród czynników ESG wskazuje się⁸⁸:

- w zakresie czynników środowiskowych: zmiany klimatyczne, w tym związane z emisją gazów cieplarnianych, ograniczoność nieodnawialnych zasobów naturalnych, przekształcenia w środowisku naturalnym, związane z intensywną gospodarką,

⁸⁴ Priorytet związany jest w szczególności z implementacją EBA, *Guidelines on: ICT and security risk management (EBA/GL/2019/04), outsourcing arrangements (EBA/GL/2019/02)*.

⁸⁵ M. Marcinkowska, *Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków*, „Bezpieczny Bank”, nr 88(3), 2022, s. 35–65.

⁸⁶ Szersze informacje na temat wpływu ryzyka ESG na wymogi z tytułu ryzyka kredytowego, rynkowego, operacyjnego i płynności zostały zawarte w publikacjach BKNB, np. Basel Committee on Banking Supervision, *Frequently asked questions on climaterelated financial risks. 8 December 2022*, Bank for International Settlements, Bazylea 2022.

⁸⁷ Szerzej w raporcie BKNB - Basel Committee on Banking Supervision, *Climate-related financial risks – measurement methodologies*, Bank for International Settlements, Bazylea 2021.

⁸⁸ M. Marcinkowska, *Próby włączenia ryzyka ESG...*, *op. cit.*, s. 35–65.

zarządzanie odpadami, występowania ekstremalnych zjawisk pogodowych i wynikające z nich klęski żywiołowe;

- w zakresie czynników społecznych: prawa człowieka (w tym w szczególności prawa dzieci), warunki pracy i wynagradzania, równość społeczna, prywatność klientów i pracowników, włączenie finansowe, epidemie i pandemie chorób zakaźnych;
- w zakresie czynników ładu korporacyjnego: struktura własnościowa, kompetencje i dywersyfikacja w organach zarządzających i kontrolnych podmiotów, polityka wynagrodzeń kadry zarządzającej, lobbing polityczny, zaangażowanie interesariuszy, polityka informacyjna i jej transparentność, etyka działalności, polityka konkurencyjna, zgodność z regulacjami i audyt wewnętrzny.

Wpływ czynników ESG na zmiany w obszarze działalności bankowej ma charakter wielokierunkowy. W szczególności w zakresie konsekwencji oddziaływania czynników ESG na zmiany w obszarze funkcjonowania banków wskazuje się na konieczność⁸⁹:

- uwzględnienia zrównoważonego rozwoju w strategii biznesowej oraz w strukturze organizacyjnej i procesach zarządczych banku;
- dostosowania portfela produktów i klientów;
- identyfikacji i klasyfikacji zrównoważonych aktywów;
- oferowania klientom zrównoważonego finansowania;
- finansowania działalności bankowej za pomocą zrównoważonych instrumentów;
- uwzględnienia ryzyka ESG w zarządzaniu cenami produktów i usług oraz ryzykiem;
- uwzględnienia ryzyka ESG w ramach wymogów kapitałowych;
- raportowania własnych ryzyk ESG i ich wpływu do organów nadzorczych i interesariuszy;
- zarządzanie danymi ESG.

Zgodnie z art. 449a Rozporządzenia CRR duże instytucje, które wyemitowały papiery wartościowe dopuszczone do obrotu na rynku regulowanym dowolnego państwa członkowskiego UE są zobowiązane od 28 czerwca 2022 roku do ujawniania informacji na temat ryzyk ESG. Przez dużą instytucję, w świetle przepisów art. 4 ust. 1 pkt. 146 Rozporządzenia CRR, należy rozumieć instytucję, która spełnia którykolwiek z poniższych warunków⁹⁰:

⁸⁹ KPMG International, *ESG risks in banks. Effective strategies to use opportunities and mitigate risks*, Londyn 2021, s. 7.

⁹⁰ https://www.ey.com/pl_pl/biuletyn-ryzyka/ujawnienia-esg-w-ramach-filara3 (10.01.2023).

- jest globalną instytucją o znaczeniu systemowym;
- została określona jako inna instytucja o znaczeniu systemowym zgodnie z art. 131 ust. 1 i 3 dyrektywy 2013/36/UE;
- jest – w państwie członkowskim, w którym ma ona siedzibę – jedną z trzech największych instytucji pod względem całkowitej wartości aktywów;
- całkowita wartość jej aktywów na zasadzie indywidualnej lub w stosownych przypadkach, na podstawie jej sytuacji skonsolidowanej zgodnie z niniejszym rozporządzeniem i dyrektywą 2013/36/UE jest równa 30 mld EUR lub wyższa.

W polskim sektorze bankowym obserwuje się znaczący wzrost presji regulacyjnej i rynkowej związanej z ryzykiem ESG (wzrost oczekiwań inwestorów oraz klientów instytucji finansowych, którzy coraz częściej zwracają uwagę nie tylko na rentowność bądź cenę produktu, ale także na znaczenie danej inwestycji lub produktu dla środowiska).

Sektor bankowy w Polsce jest dość zgodny w zakresie konsekwencji ekonomicznych i wyzwań związanych z wdrażaniem rozwiązań dotyczących zarządzania ryzykiem ESG. Banki nie planują m.in. na obecnym etapie podnosić kosztów dla klienta w przypadku finansowania tzw. „brudnych” inwestycji (w postaci np. wyższej marży kredytowej dla producentów i użytkowników energii nieodnawialnej), większość z nich nie podjęła aktualnie także decyzji o stosowaniu preferencyjnych warunków w stosunku do klientów lub produktów zgodnych ze strategią ESG. Większość banków wskazuje, że bardzo istotnym wyzwaniem do zrealizowania strategii w zakresie ESG będzie rozszerzenie systemów źródłowych IT o dane w zakresie ESG. Większość banków planuje rozszerzyć ofertę o nowe produkty kredytowe z zakresu zrównoważonego finansowania (np. kredyty detaliczne lub korporacyjne ze zdefiniowanym celem, zbieżnym z celami środowiskowymi), przy istotnym uwzględnieniu w zarządzaniu ryzykiem kredytowym wpływu czynników ESG na procesy i profil ryzyka w sposób ilościowy. Na niewielkim poziomie pozostaje udział banków, które nie przeprowadziły dotychczas analizy portfela kredytowego pod kątem spełniania kryteriów ESG. Banki prawie jednomyślnie zadeklarowały, że dla realizacji inicjatyw ESG przydatne byłoby opracowanie jednolitych zasad interpretacji wymogów regulacyjnych w zakresie ESG w sektorze bankowym.

Jednakże w latach 2021-2022 postrzeganie koncepcji ESG zostało poddane wpływowi nowych, niespodziewanych czynników, o dużej złożoności i trudno przewidywalnych skutkach. Dotyczy to zwłaszcza konsekwencji wojny Rosji przeciw Ukrainie. Nowe czynniki obejmują zwiększenie niepewności geopolitycznej w Unii, głównie w Europie Środkowej,

zagrożenia gospodarcze i społeczne, sankcje wobec Rosji i związany z tymi wszystkimi elementami duży wzrost cen paliw kopalnych (ropa, gaz). Te czynniki mogą wpłynąć na wyhamowanie tempa transformacji energetycznej i okresowe zwiększenie emisji gazów cieplarnianych. Jednocześnie kryzys paliwowy staje się impulsem do bardziej aktywnego poszukiwania i rozwoju rozwiązań dla energetyki, które zapewnią stabilność i niezależność energetyczną przy możliwie ograniczonej emisji CO₂. Większość banków jednak nie spodziewa się zmiany planów ani intensywności prac założonych w obszarze zrównoważonego rozwoju i przyjętej strategii ESG pomimo pojawienia się nowych czynników ryzyka w otoczeniu makroekonomicznym, symptomów kryzysu energetycznego i skomplikowanej sytuacji geopolitycznej⁹¹. Zgodnie z raportami Deloitte, doświadczenia związane z wybuchem pandemii COVID-19 wskazują, że modele biznesowe, uwzględniające czynniki ESG, są mniej narażone na negatywny wpływ zakłóceń spowodowanych np. technologią czy regulacjami, co w perspektywie długoterminowej zapewnia im przewagę konkurencyjną⁹².

Zarządzanie ryzykiem ESG w bankach stanowiło w 2022 roku jeden z tzw. obszarów szczególnej uwagi nadzorczej, w szczególności w zakresie uwzględnienia ESG w modelu biznesowym, w ogólnych zasadach governance instytucji oraz uwzględnieniu czynników ESG w zarządzaniu ryzykiem oraz przy udzielaniu finansowania⁹³.

Zmiany w obszarze ochrony danych osobowych w działalności bankowej

Od 2018 roku nastąpił bardzo silny wzrost zakresu i skali ochrony danych osobowych osób fizycznych, w tym klientów banków. Najważniejsze zmiany są wynikiem uchwalenia RODO - Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólne rozporządzenie o ochronie danych)⁹⁴. Rozporządzenie ma na celu ochronę podstawowych praw i wolności osób fizycznych, w szczególności prawa do ochrony danych

⁹¹ P. Paprotny, P. Bednarski, D. Hutny, *Zielone finanse po polsku Kryzys energetyczny nie zatrzyma zielonej zmiany w polskiej bankowości*, PwC, Warszawa 2022.

⁹² Deloitte Polska, *Ratingi ESG - jaką dają wartość i jak się do nich dobrze przygotować?*, Warszawa 2020, <https://www2.deloitte.com/pl/pl/pages/zarzadzania-procesami-i-strategiczne/articles/esg-ratingi-jak-sie-przygotowac-jaka-daja-wartosc.html> (10.01.2023).

⁹³ UKNF, *Metodyka badania i oceny nadzorczej...*, op. cit., s. 161. Priorytet był związany w szczególności z implementacją EBA, *GLs on loan origination and monitoring (EBA/GL/2020/06)* oraz wnioskami z raportu EBA, *Report on ESG risks management and supervision (EBA/REP/2021/18)*.

⁹⁴ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz. Urz. UE L 119 z 4.05.2016).

osobowych. Zgodnie z art. 99 ogólnego rozporządzenia o ochronie danych, rozporządzenie stosowane jest od dnia 25 maja 2018 roku. W Polsce implementacja zapisów rozporządzenia została wdrożona Ustawą o ochronie danych osobowych w 2018 roku⁹⁵. W artykule 5 ustawy precyzyjnie określono zasady dotyczące przetwarzania danych osobowych. Zgodnie z nimi, dane osobowe muszą być:

- przetwarzane zgodnie z prawem, rzetelnie i w sposób przejrzysty dla osoby, której dane dotyczą („zgodność z prawem, rzetelność i przejrzystość”);
- zbierane w konkretnych, wyraźnych i prawnie uzasadnionych celach i nieprzetwarzane dalej w sposób niezgodny z tymi celami; dalsze przetwarzanie do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów badań naukowych lub historycznych lub do celów statystycznych nie jest uznawane w myśl art. 89 ust. 1 za niezgodne z pierwotnymi celami („ograniczenie celu”);
- adekwatne, stosowne oraz ograniczone do tego, co niezbędne do celów, w których są przetwarzane („minimalizacja danych”);
- prawidłowe i w razie potrzeby uaktualniane; należy podjąć wszelkie rozsądne działania, aby dane osobowe, które są nieprawidłowe w świetle celów ich przetwarzania, zostały niezwłocznie usunięte lub sprostowane („prawidłowość”);
- przechowywane w formie umożliwiającej identyfikację osoby, której dane dotyczą, przez okres nie dłuższy, niż jest to niezbędne do celów, w których dane te są przetwarzane; dane osobowe można przechowywać przez okres dłuższy, o ile będą one przetwarzane wyłącznie do celów archiwalnych w interesie publicznym, do celów badań naukowych lub historycznych oraz celów statystycznych na mocy art. 89 ust.1, z zastrzeżeniem, że wdrożone zostaną odpowiednie środki techniczne i organizacyjne wymagane na mocy niniejszego rozporządzenia w celu ochrony praw i wolności osób, których dane dotyczą („ograniczenie przechowywania”);
- przetwarzane w sposób zapewniający odpowiednie bezpieczeństwo danych osobowych, w tym ochronę przed niedozwolonym lub niezgodnym z prawem przetwarzaniem oraz przypadkową utratą, zniszczeniem lub uszkodzeniem, za pomocą odpowiednich środków technicznych lub organizacyjnych („integralność i poufność”).

Implementacja RODO w działalności banków uwzględniać powinna zasadę podejścia opartego na ryzyku (risk-based approach), co stanowi bardzo istotny aspekt ogólnego rozporządzenia o ochronie danych osobowych. Uzależnia ona sposób realizacji wymogów

⁹⁵ Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. 2018 poz. 1000 ze zm.).

rozporządzenia od następujących czynników: charakteru, zakresu, kontekstu i celów przetwarzania; ryzyka naruszenia praw i wolności podmiotów danych; ryzyka naruszenia interesów administratora⁹⁶.

Bank może przetwarzać dane osobowe klientów w kilku przypadkach:

- w związku z zawartą umową o produkt bankowy lub usługę świadczoną przez bank;
- gdy wypełnia obowiązki wynikające z przepisów powszechnie obowiązującego prawa, np. w celach zapewnienia bezpieczeństwa klientów (ochrony przed zagrożeniami wynikającymi m.in. z cyberbezpieczeństwa, ochrony przed wyłudzeniami i oszustwami);
- gdy jest to niezbędne dla realizacji prawnie uzasadnionych interesów Banku, jak np. ustalenia i dochodzenia roszczeń z związku z prowadzoną działalnością, w tym windykacji, egzekucji wierzytelności.

Banki i zakłady ubezpieczeń stosują profilowanie klientów, które w świetle RODO oznacza dowolną formę zautomatyzowanego przetwarzania danych osobowych. Zgodnie z art. 22 ust. 1 RODO, ustawodawca wprost zaproponował dopuszczenie podejmowania decyzji, opierając się wyłącznie na zautomatyzowanym przetwarzaniu danych osobowych (w tym profilowaniu), jednak wyłącznie w celu oceny zdolności kredytowej i analizy ryzyka kredytowego.

Dane osobowe, w których posiadaniu jest bank mogą być udostępnione np. podmiotom i organom, którym bank jest zobowiązany lub upoważniony udostępnić dane osobowe na podstawie powszechnie obowiązujących przepisów prawa, w tym podmiotom oraz organom uprawnionym do otrzymania od Banku danych osobowych lub uprawnionych do żądania dostępu do danych osobowych na podstawie powszechnie obowiązujących przepisów prawa.

Niespójne wymogi w zakresie ochrony danych (w tym danych osobowych klientów) były w ostatnich latach wskazywane przez banki jako jeden z najważniejszych obszarów wątpliwości dotyczących regulacji działalności bankowej⁹⁷.

Ład korporacyjny w działalności bankowej - ochrona sygnalistów

Celem Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii jest zapewnienie pełnego

⁹⁶ <https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ce/Documents/about-deloitte/pl-przeglad-regulacyjny-marzec-2018-4.pdf> (10.01.2023).

⁹⁷ Por. P. Burgin, R. Friedman, *Whose consumers are you? The reality of digital banking*, The Economist Intelligence Unit, Londyn 2018, s. 24-25.

wykorzystania potencjału w zakresie ochrony sygnalistów (whistleblowers), aby przyczynić się do poprawy sytuacji w zakresie egzekwowania przepisów prawa UE⁹⁸. Dyrektywa ustanawia wspólne minimalne normy ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii w odniesieniu do zamówień publicznych, rynku wewnętrznego, interesów finansowych Unii, usług, produktów i rynków finansowych oraz zapobieganiu praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu, bezpieczeństwa produktów i transportu, ochrony środowiska i radiologicznej oraz bezpieczeństwa jądrowego, bezpieczeństwa żywności i pasz, zdrowia i dobrostanu zwierząt, zdrowia publicznego, ochrony konsumentów, ochrony prywatności i danych osobowych oraz bezpieczeństwa sieci i systemów informacyjnych.

Dyrektywa ma zastosowanie do osób dokonujących zgłoszenia, pracujących w sektorze prywatnym lub publicznym, które uzyskały informacje na temat naruszeń w kontekście: związanym z pracą, nawet jeśli stosunek pracy ustał; akcjonariuszy lub wspólników oraz osób będących członkami organu administracyjnego, zarządzającego lub nadzorczego przedsiębiorstwa, w tym członków nie wykonawczych; wolontariuszy i stażystów otrzymujących wynagrodzenie lub nieotrzymujących wynagrodzenia; wszelkich osób pracujących pod nadzorem i kierownictwem wykonawców, podwykonawców i dostawców.

Osoby zgłaszające informacje na temat naruszeń w dziedzinach objętych Dyrektywą kwalifikują się do ochrony, pod warunkiem że miały uzasadnione podstawy, by sądzić, że przekazywane informacje są prawdziwe w momencie dokonywania zgłoszenia i że są one objęte zakresem stosowania Dyrektywy oraz dokonały zgłoszenia wewnętrznego lub zgłoszenia zewnętrznego lub od razu dokonały zgłoszenia zewnętrznego, lub ujawniły informacje publicznie zgodnie z dyrektywą. Dyrektywa reguluje ponadto kwestie, takie jak: zgłoszenia wewnętrzne i działania następcze podejmowane w związku ze zgłoszeniami, ujawnienia publiczne, zasady mające zastosowanie do zgłoszeń wewnętrznych i zewnętrznych, środki ochrony⁹⁹.

Ryzyko prania pieniędzy i finansowania terroryzmu

Zgodnie z Metodką BION, ryzyko prania pieniędzy i finansowania terroryzmu (ryzyko ML/TF) obejmuje ryzyko wystąpienia nadużyć związanych z praniem pieniędzy lub

⁹⁸ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 r. w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (PE/78/2019/REV/1).

⁹⁹ Szerzej np. Ł. Mroczyński-Szmaj, *Nowe europejskie prawo sygnalizowania nieprawidłowości. Rozwiązania modelowe a polski projekt ustawy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne”, nr 52, 2022, s. 208-232.

finansowaniem terroryzmu przez członków organu zarządzającego lub pracowników instytucji lub przez inne strony, w tym właścicieli instytucji lub przestępców, którzy wykorzystują słabości wewnętrzne w procesie zarządzania i kontroli instytucją, w tym związanymi z technologiami informacyjno-komunikacyjnymi¹⁰⁰.

W warunkach polskich kwestie przeciwdziałania praniu pieniędzy regulowane są:

- Ustawą z dnia 1 marca 2018 r. o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu (tekst jedn. Dz. U. z 2020 r., poz. 971),
- Ustawą z dnia 30 marca 2021 r. o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2021 r., poz. 815).

16 października 2019 r. została uchwalona Ustawa o zmianie ustawy o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu. Ustawa wdrażała do polskiego porządku prawnego przepisy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/849 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Ustawa zawierała zmiany w zakresie m.in.: otwarcia katalogu podmiotów uprawnionych do wymiany informacji pomiędzy instytucjami obowiązany wchodzącymi w skład grupy. Zwalniała ona określone podmioty z tajemnicy dotyczącej przekazania informacji jednostce analityki finansowej lub innym, właściwym organom poprzez rozszerzenie ich katalogu o podmioty prowadzące działalność w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych. Wprowadza obowiązek spełniania kryteriów kompetencji i reputacji przez tzw. beneficjentów rzeczywistych oraz osoby zajmujące stanowiska kierownicze w tych podmiotach, a także sankcje za niedopełnienie tego obowiązku – nie mogą być nimi osoby karane. Rozszerzała katalog podmiotów odpowiedzialnych za wykonanie obowiązków określonych w ustawie, na które również może być nakładana kara pieniężna oraz likwiduje lukę polegającą na braku organu uprawnionego do nałożenia kary administracyjnej na tzw. instytucje obowiązane, skontrolowane na podstawie art. 130 ust. 2 pkt 1 lit. c-e oraz pkt 2 i 3 ustawy. Nowym rozwiązaniem było rozszerzenie kręgu osób podlegających sankcjom na podstawie ustawy. Generalny Inspektor Informacji Finansowej może nałożyć do 1 miliona PLN kary za naruszenie obowiązków wynikających z przeciwdziałania praniu pieniędzy na pracownika zajmującego kierownicze stanowisko odpowiedzialnego za wykonywanie i przestrzeganie ustawy.

¹⁰⁰ UKNF, *Metodyka badania i oceny nadzorczej banków...*, op. cit., s. 50.

W odniesieniu do nowelizacji z 30.03.2021 r., poprzez którą implementowano tzw. piątą dyrektywę AML (Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2018/843/UE z 30.5.2018 roku zmieniająca dyrektywę 2015/849/UE w sprawie zapobiegania wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu) należy wskazać kilka obszarów, między innymi zmianę niektórych definicji ustawowych czy wprowadzenie nieznanych dotychczas rodzajów działalności regulowanej. Celem nowelizacji była modyfikacja unijnych ram prawnych dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy, pozwalająca na zwiększenie transparentności przepływów finansowych dokonywanych w systemie finansowym oraz zharmonizowanie tego systemu, a w konsekwencji – skuteczniejsze funkcjonowanie organów odpowiedzialnych za wykrywanie środków finansowych pochodzących z działalności o charakterze przestępczym. Wśród kluczowych zmian należy wskazać:

- wprowadzenie nowych rodzajów działalności regulowanej:
 - rejestr działalności na rzecz spółek lub trustów,
 - rejestr działalności w zakresie walut wirtualnych;
- rozszerzenie katalogu podmiotów zobowiązanych do zgłoszenia do CRBR (Centralnego Rejestru Beneficjentów Rzeczywistych);
- wprowadzenie nowych obowiązków dla beneficjentów rzeczywistych;
- obowiązek weryfikacji beneficjenta rzeczywistego przez podmiot obowiązany.

Zmiana wskaźników referencyjnych stóp procentowych

Kluczowe wskaźniki referencyjne stóp procentowych między innymi takie jak LIBOR, EURIBOR czy WIBOR, stanowią istotny element międzynarodowych rynków finansowych. Wskaźniki te służą do pomiaru rzeczywistości rynkowej i gospodarczej, na podstawie której określa się wysokość roszczeń finansowych stron umów opartych na zmiennej stopie procentowej. Dotyczy to transakcji finansowych takich jak np. kredyty, depozyty, instrumenty pochodne, obligacje i produkty strukturyzowane. W przypadku kredytów, naliczane odsetki, zależne są od wskaźników referencyjnych, stanowiących zmienny element umowy oraz od marży, stanowiącej najczęściej stały element umowy.

Zasady tworzenia wskaźników referencyjnych obowiązujące banki wszystkich krajów zrzeszonych w Unii Europejskiej określone zostały w Rozporządzeniu z 2016 r. określającym

BMR¹⁰¹ znowelizowanym w 2021 roku¹⁰². Rozporządzenie to wprowadziło do rozporządzenia BMR uprawnienie dla Komisji Europejskiej do zastąpienia na mocy prawa Unii kluczowych wskaźników referencyjnych (art. 23b), a dla organów krajowych – do wyznaczenia zamiennika lub zamienników za krajowy kluczowy wskaźnik referencyjny (art. 23c)¹⁰³. Przepis art. 23c rozporządzenia BMR ma zatem zastosowanie w odniesieniu do wskaźnika referencyjnego WIBOR oraz innych lokalnych (krajowych) wskaźników, które są lub w przyszłości mogłyby być stosowane w Polsce w umowach z klientami i instrumentach finansowych i celem niniejszego uregulowania jest określenie zasad stosowania art. 23c. Na mocy rozporządzenia podjęte zostały prace przez Narodową Grupę Roboczą ds. reformy wskaźników referencyjnych (NGR), powołaną przez Urząd Komisji Nadzoru Finansowego nad wyznaczeniem zamiennika kluczowego wskaźnika referencyjnego jakim jest WIBOR. Z uwagi na fakt, że na reformę wskaźników referencyjnych składa się bardzo wiele wzajemnie powiązanych elementów, proces ten będzie rozłożony w czasie i został on ujęty w Mapie Drogowej procesu zastąpienia wskaźników referencyjnych WIBOR i WIBID przez indeks WIRON¹⁰⁴.

Planowane zastąpienie WIBORu indeksem WIRON (Warsaw Interest Rate Overnight) wynika z chęci dostosowania się do najnowszych, międzynarodowych trendów w zakresie preferowania wskaźników referencyjnych opartych o depozyty jednodniowe – w tych terminach bowiem liczba zawieranych transakcji jest zazwyczaj największa. Obecnie, w przypadku WIBOR, ustalając warunki wypożyczenia środków na kilka miesięcy, banki biorą pod uwagę przewidywania, co do zmian w otoczeniu, w tym zmiany stóp procentowych NBP. Skutki w ostatnich miesiącach dostrzegali wielokrotnie kredytobiorcy – WIBOR 3M i 6M rosły w oczekiwaniu na podwyżki stóp, zanim jeszcze do nich doszło. Wskaźnik WIRON opiera się na warunkach rzeczywiście wykonanych depozytowych transakcji jednodniowych (overnight).

¹⁰¹ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1011 z dnia 8 czerwca 2016 r. w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych i zmieniające dyrektywy 2008/48/WE i 2014/17/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 596/2014 (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz. Urz. UE L 171 z 29.06.2016), s. 1–65.

¹⁰² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/168 z dnia 10 lutego 2021 r. w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2016/1011 w odniesieniu do wyłączenia dotyczącego niektórych walutowych wskaźników referencyjnych spot państw trzecich i wyznaczenia zamienników niektórych wskaźników referencyjnych, których opracowywania się zaprzestaje oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 49 z 12.02.2021), s. 6.

¹⁰³ KNF w 2020 r. wydał GPW Benchmark zezwolenie na prowadzenie działalności w charakterze administratora wskaźnika. Sposób ustalania WIBOR-u jest zgodny z rozporządzeniem BMR.

¹⁰⁴ KNF, Podsumowanie oczekiwanej Mapy Drogowej procesu zastąpienia wskaźników referencyjnych WIBOR i WIBID przez indeks WIRON, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/mapa_drogowa_procesu_zastapienia_wskaznikow_referencyjnych_79725.pdf (21.01.2023).

Zastąpienie WIBORu w relacji z danym klientem będzie następowało albo zgodnie z postanowieniami umowy, albo na podstawie Rozporządzenia Ministra Finansów, które najprawdopodobniej wskaże WIRON jako zamiennik WIBORu. Do rozpoczęcia procesu zamiany dojdzie jednak dopiero wtedy, gdy administrator bądź KNF oficjalnie ogłosi zamiar likwidacji WIBOR¹⁰⁵. Od początku 2023 r. banki mają możliwość oferowania kredytów opartych na nowym wskaźniku – WIRON.

¹⁰⁵ Zgodnie z Mapą Drogową, opublikowaną we wrześniu 2022 roku przez Komitet Sterujący Narodowej Grupy Roboczej ds. Reformy Wskaźników Referencyjnych działający przy KNF, zaprzestanie publikacji WIBORu nastąpi prawdopodobnie na początku 2025 roku. Dokładna data zostanie wskazana w oficjalnym oświadczeniu administratora WIBOR, tj. GPW Benchmark.

Część 2. Korekta wybranych zagadnień poruszanych w podręczniku z 2017 roku

Tabela 1. Wybrane uwagi techniczne dotyczące treści podręcznika z 2017 roku

Rodzaj uwagi:	Numer strony:	Treść korygowana	Treść po korekcie
Powtórzenie treści	107	Potrzeby klienta	-
	114	Podział na płatności gotówkowe i bezgotówkowe	-
	197	Powtórzenie z rozdziałem o MSP – szczególnie opis przedsiębiorstwa jednoosobowego i spółek cywilnych, jawnych, partnerskich	-
	202	Powtórzenie opisu sprawozdań finansowych z rozdziału MSP (szczególnie po raz kolejny tabela ze wzorem bilansu)	-
	217	Klasyfikacja kredytów	-
Dezaktualizacja treści	47-48	Rozporządzenie 575/2013 oraz Dyrektywa nr 2013/36/UE	Rozporządzenie 2019/876 oraz Dyrektywa 2019/878
	89	W lipcu 2016 r. maksymalne oprocentowanie kredytów i pożyczek wynosiło 10%, gdyż stopa referencyjna utrzymywała się na poziomie 1,5%	Maksymalne oprocentowanie kredytów i pożyczek uzależnione jest od stopy referencyjnej, której aktualna wysokość publikowana jest na stronie NBP ¹⁰⁶ . Od 1 stycznia 2022 nie są publikowane wskaźniki referencyjne LIBOR CHF oraz LIBOR EUR.
	92	Ustawa o nadzorze finansowym z 11 marca 2016 r. dotycząca m.in. ustalenia jednolitego wzoru obliczania	Nastąpiła zmiana w zakresie maksymalnych pozaodsetkowych kosztów kredytu konsumenckiego (MPKK). Zgodnie z nowelizacją Ustawy o kredycie konsumenckim MPKK od 1.01.2023 roku uzależnione

¹⁰⁶ Podstawowe stopy procentowe NBP https://www.nbp.pl/home.aspx?f=/dzienne/stopy_archiwum.htm (20.12.2022)

	<p>kosztów pozaodsetkowych, ustalanych do tej pory dowolnie.</p> <p>Ustawa określa m.in., że maksymalna wysokość kosztów pozaodsetkowych wynosi 25% kwoty zobowiązania oraz 30% pożyczanej kwoty w skali roku.</p>	<p>są od okresu trwania umowy kredytowej. W przypadku kredytu z terminem zapadalności ≥ 30 dni</p> $MPKK = (K \times 10\%) + (K \times n/R \times 10\%)$ <p>[MPKK – maksymalna wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu, K – całkowita kwotę kredytu, n – okres spłaty wyrażony w dniach, R – liczba dni w roku]; dla kredytów z okresem spłaty < 30 dni</p> $MPKK = K \times 5\%$ <p>Pozaodsetkowe koszty kredytu nie mogą być wyższe od 45% całkowitej kwoty kredytu.</p> <p>Należy zwrócić ponadto uwagę na kwestie związane z regulacjami działalności firm pożyczkowych, w szczególności w zakresie formy organizacyjno-prawnej działalności oraz minimalnego kapitału własnego oraz objęcia ich szerszym zakresem nadzoru przez KNF od 1.01.2024 roku.</p>
93	Tabela 26. Rekomendacje polskiego nadzoru bankowego w sprawie warunków udzielania kredytów.	Z dniem 01.07.2021 roku banki funkcjonujące na polskim rynku zostały zobowiązane do wprowadzenia nowej rekomendacji Komisji Nadzoru Finansowego zwanej Rekomendacją „S”.
101	Zmiany pisowni nazw: <ul style="list-style-type: none"> – ELIKSIR – EURO ELIXIR – EXPRESS ELIKSIR – RTGB SORBNET 	Zmiany pisowni nazw: <ul style="list-style-type: none"> – Eliksir – Euro Elixir – Express Eliksir – SORBNET2
105	Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2004/39/WE z dnia 21 kwietnia 2004 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych (zmieniająca dyrektywę Rady	Aktualnie obowiązuje MIFID II. Zmiany wdrażające pakiet MiFID II/MiFIR (Dyrektywę i Rozporządzenie) obowiązują od 3 stycznia 2018 roku. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków

	85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającą dyrektywę Rady 93/22/EWG) - MiFID; Dz. Urz UE L 145	instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE OJ L 173, 12.6.2014, s. 349–496
125-127	Treść zdezaktualizowana	Istnieje akt prawny regulujący działanie pośredników zatem znaczna część rozdziału jest nieaktualna: Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o kredycie hipotecznym oraz o nadzorze nad pośrednikami kredytu hipotecznego i agentami, Dz.U. 2017 poz. 819.
129	<p>Dyrektywa 2004/39/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 kwietnia 2004 roku w sprawie rynków instrumentów finansowych zmieniająca dyrektywę Rady 85/611/EWG i 93/6/EWG i dyrektywę 2000/12/WE Parlamentu Europejskiego i Rady oraz uchylającą dyrektywę Rady 93/22/EWG, OJ L 145, 30.4.2004, s. 1–44</p> <p>Dyrektywa 2007/64/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 listopada 2007 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego zmieniająca dyrektywy 97/7/WE, 2002/65/WE, 2005/60/WE i 2006/48/WE i uchylającą dyrektywę 97/5/WE (Tekst mający znaczenie dla EOG), OJ L 319, 5.12.2007, s. 1–36</p>	<p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE, OJ L 173, 12.6.2014, s. 349–496</p> <p>Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylającą dyrektywę 2007/64/WE (Tekst mający znaczenie dla EOG), OJ L 337, 23.12.2015, s. 35–127</p> <p>Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230 z dnia 14 lipca 2021 r. w sprawie płatności transgranicznych w Unii (tekst jednolity) (Tekst mający</p>

	Rozporządzenie nr 924/2009 z dnia 16 września 2009 r. w sprawie płatności transgranicznych we Wspólnocie oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 2560/2001 (Tekst mający znaczenie dla EOG) OJ L 266, 9.10.2009, s. 11–18	znaczenie dla EOG) PE/34/2021/REV/1, OJ L 274, 30.7.2021, s. 20–31
130	Ustawa z dnia 2 marca 2000 r. o ochronie niektórych praw konsumentów oraz o odpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez produkt niebezpieczny, Dz.U. 2000 nr 22 poz. 271 Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2011 nr 126 poz. 715	Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta, Dz.U. 2014 poz. 827 Ustawa z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, Dz.U. 2011 nr 126 poz. 715
169	Tabela 44. Formy opodatkowania podatkiem dochodowym – aktualizacji wymagają dane dotyczące stawek.	Nowe stawki podatkowe wprowadzone na mocy Nowego Ładu 2.0 przy zasadach ogólnych: 12% i 32% Od 2019 roku niektóre podmioty mogą korzystać z obniżonej do 9% stawki CIT. Dotyczy to spółek osiągających przychody poniżej lub równe 2 mln euro. Ryczałt od przychodów ewidencjonowanych – limit umożliwiający rozliczanie w tej formie został podniesiony w 2020 r. do 2 mln euro.
206	W RZiS nie ma już pozycji zyski i straty nadzwyczajne.	Pozycja zyski i straty nadzwyczajne została tylko w bankach, zakładach ubezpieczeń, zakładach reasekuracji oraz spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych
298	Przypis 578 i treść tworzona na jego podstawie.	Nastąpiła zmiana tytułu i treści Rekomendacji R. Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania

			oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym – obowiązuje od 1.01.2022.
304	Zgodnie z zapisami Bazylei III wdrażanie standardu NSFR powinno zakończyć się do 1 stycznia 2018 r.		Regulacje w zakresie NSFR zostały wdrożone do pakietu CRDV/CRR II i obowiązują od czerwca 2021 roku.
305	Tabela 73. Krajowe nadzorcze normy płynności dla banków		Z uwagi na pełne wdrożenie norm w zakresie LCR i NSFR krajowe normy płynności M1-M4 przestały całkowicie obowiązywać od 2021 roku.
313	Podstawowe wymogi w zakresie funduszy własnych banków zostały sformułowane w sposób następujący (art. 92 CRR): <ul style="list-style-type: none"> – współczynnik kapitału podstawowego Tier I na poziomie 4,5%, – współczynnik kapitału Tier I na poziomie 6%, – łączny współczynnik kapitałowy na poziomie 8%. 		W zakresie art. 92 w CRR II wprowadzono czwarty element podlegający ocenie tj. wskaźnik dźwigni na poziomie 3%.
316	Tabela 76. Normy kapitałowe po filarze II z buforami kapitałowymi oraz zalecane przez KNF poziomy współczynników kapitałowych wg stanu na grudzień 2016 r. – wartość wskaźnika OSII – 0,75%		W 2022 roku maksymalna wartość bufora OSII w polskim sektorze bankowym wynosiła 1%. Aktualne wartości buforów kapitałowych dla polskiego rynku bankowego dostępne są na stronie KSF: https://www.nbp.pl/nadzormakroostroznosciowy/insrumenty.aspx

Źródło: Opracowanie własne.

Bibliografia

- Basel Committee on Banking Supervision, *Basel III: Finalising post-crisis reforms*, Bank for International Settlements, Bazylea 2017.
- Basel Committee on Banking Supervision, *Climate-related financial risks – measurement methodologies*, Bank for International Settlements, Bazylea 2021.
- Basel Committee on Banking Supervision, *Frequently asked questions on climate related financial risks. 8 December 2022*, Bank for International Settlements, Bazylea 2022.
- Biskup P., *Ułożyć stosunki z Wielką Brytanią na nowo. Rusza Forum Belwederskie [OPINIA]*, „Gazeta Prawna”, 3.03.2020.
- Burgin P., Friedman R., *Whose consumers are you? The reality of digital banking*, The Economist Intelligence Unit, Londyn 2018.
- Deloitte Polska, *Ratingi ESG - jaką dają wartość i jak się do nich dobrze przygotować?*, Warszawa 2020.
- Deloitte, *Perspektywy rozwoju zrównoważonego finansowania – implikacje dla sektora przedsiębiorstw finansowych i niefinansowych w Polsce. Ekspertyza na zlecenie Ministerstwa Rozwoju*, Warszawa 2019.
- Demirgüç-Kunt A., Pedraza A., Ruiz-Ortega C., *Banking sector performance during the COVID-19 crisis*, „Journal of Banking and Finance”, nr 106305, 2021.
- EBA, *Report on NPLs: Progress made and challenges ahead*, Paryż 2019.
- EBA, *GLs on loan origination and monitoring (EBA/GL/2020/06)*, Paryż 2020.
- EBA, *Report on ESG risks management and supervision (EBA/REP/2021/18)*, Paryż 2021.
- Fetting C., *The European Green Deal, ESDN Report*, ESDN Office, Vienna 2020.
- Folwarski M., Idzik M., Kil K., Miklaszewska E., *Wpływ pandemii COVID-19 na banki spółdzielcze w Polsce: zagrożenia i średniookresowe działania dostosowawcze. PAB 16/2021*, Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2021.
- Harasim J., *Rewolucja technologiczna a konkurencja w sektorze finansowym*, „Studia BAS”, nr 3(63), 2020.
- Iwanicz-Drozdowska M., Chmielewski T., *Wprowadzenie do zagadnień ryzyka bankowego*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Poltext, Warszawa 2017.
- Iwanicz-Drozdowska M., *Zarządzanie finansowe bankiem w erze cyfrowej*, PWE, Warszawa 2021.

- Jurkowska A., Kil K., Kałużny R., *Mechanizmy kontrolne w instytucjach kredytowych*, [w:] *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*, A. Gospodarowicz, A. Nosowski (red.), C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Jurkowska A., Kil K., Kochaniak K., *Zarządzanie ryzykiem w instytucjach kredytowych*, [w:] *Zarządzanie instytucjami kredytowymi*, A. Gospodarowicz, A. Nosowski (red.), C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Kasiewicz S., Kurkliński L., *Kultura ryzyka a cyfrowa transformacja banków w świetle pandemii COVID-19*, CeDeWu, Warszawa 2020.
- KNF, *Podsumowanie oczekiwanej Mapy Drogowej procesu zastąpienia wskaźników referencyjnych WIBOR i WIBID przez indeks WIRON*, Warszawa 2022.
- Kozińska M., *Banki centralne UE jako element sieci bezpieczeństwa finansowego w czasie pandemii COVID-19*, CeDeWu, Warszawa 2022.
- KPMG International, *ESG risks in banks. Effective strategies to use opportunities and mitigate risks*, Londyn 2021.
- Kuchciak I., Wiktorowicz J., *Empowering Financial Education by Banks - Social Media as a Modern Channel*, „Journal of Risk and Financial Management”, nr 14(3), 2021.
- Kulińska-Sadłocha E., Marcinkowska M., Szambelańczyk J., *The impact of pandemic risk on the activity of banks based on the Polish banking sector in the face of COVID-19*, „Bezpieczny Bank”, nr 2 (79), 2020.
- Kurkliński L., Szwajkowski A., *Koncepcja resolution w sektorze bankowym. Analiza porównawcza: Unia Europejska-USA-Hongkong na tle polskich doświadczeń*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2021.
- Marcinkowska M., *Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków*, „Bezpieczny Bank”, nr 88(3), 2022.
- Mehdiabadi A., Tabatabeinasab M., Spulbar C., Karbassi Yazdi A., Birau R., *Are We Ready for the Challenge of Banks 4.0? Designing a Roadmap for Banking Systems in Industry 4.0.*, „International Journal of Financial Studies”, nr 8(2), 2020.
- Miklaszewska E., *Zmiany strategiczne na europejskim rynku bankowym w okresie pokryzysowym*, Poltext, Warszawa 2018.
- Miklaszewska E., Kil K., Idzik M., *Digital Transformation in Banking: Customer Preferences, Bank Attitudes, and Performance*, [w:] *Responsible Finance and Digitalization: Implications and Developments*, P. Kalmi, T. Auvinen, M. Järvenpää (red.), Routledge, Nowy Jork 2022.

- Miksa Z., *Ryzyko operacyjne w sektorze bankowym w świetle najnowszych ustaleń Komitetu Bazylejskiego (Bazylea IV)*, „Zeszyty Programu Top 15”, nr 10, 2018.
- Mroczyński-Szmaj Ł., *Nowe europejskie prawo sygnalizowania nieprawidłowości. Rozwiązania modelowe a polski projekt ustawy o ochronie osób zgłaszających naruszenia prawa*, „Prawo w Działaniu. Sprawy Cywilne”, nr 52, 2022.
- Niedziółka P., *Pojęcie i rodzaje ryzyka bankowego*, [w:] *Świat bankowości*, M. Zaleska (red.), Difin, Warszawa 2018.
- Paprotny P., Bednarski P., Hutny D., *Zielone finanse po polsku Kryzys energetyczny nie zatrzyma zielonej zmiany w polskiej bankowości*, PwC, Warszawa 2022.
- Polska bankowość w czasie pandemii Covid-19 Wybrane zagadnienia*, M. Lusztyn (red.), Centrum Myśli Strategicznych, Sopot 2022.
- PwC, *Alert Regulacji Bankowych Co nowego w Warszawie, Brukseli i Bazylei – zmiany regulacyjne w okresie od 1 sierpnia 2019 r. do 31 października 2019 r.*, Warszawa 2019.
- Strupczewski G., *Defining cyber risk*, „Safety Science”, nr 135, 2021.
- Strupczewski G., *Zagrożenia cybernetyczne instytucji finansowych*, „Journal of Insurance, Financial Markets and Consumer Protection”, nr 24 (2), 2017.
- Szustak G., *Wielopłaszczyznowy system kontroli ryzyka bankowego*, Difin, Warszawa 2017.
- Tarkowski M., *Zarządzanie ekspozycjami nieobsługiwanyymi (NPE) i restrukturyzowanymi (FBE)*, BODiE, Poznań 2019.
- Tylińska J., *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2018 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2018. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2019.
- Tylińska J., *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2019 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2019. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2020.
- Tylińska J., *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2020 r. mające wpływ na działalność banków*, [w:] *Banki 2020. Raport o sytuacji ekonomicznej banków*, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2021.
- Tylińska J., *Najważniejsze zmiany stanu prawnego i zmiany instytucjonalne w sektorze bankowym w 2021 r. mające wpływ na działalność banków* [w:] *Banki 2021. Raport*

o sytuacji ekonomicznej banków, M. Zygierewicz (red.), Warszawski Instytut Bankowości, Warszawa 2022.

UKNF, *Metodyka badania i oceny nadzorczej banków komercyjnych, zrzeszających oraz spółdzielczych (Metodyka BION)*, Warszawa 2022.

Urbanowska-Bąk K., Iwanicz-Drozdowska M., *Ryzyko operacyjne*, [w:] *Zarządzanie ryzykiem bankowym*, M. Iwanicz-Drozdowska (red.), Poltext, Warszawa 2017.

Zaleska M., *Reakcja sieci bezpieczeństwa finansowego na wybuch pandemii COVID-19*, [w:] Zaleska M. (red.) *Wpływ COVID-19 na finanse. Polska Perspektywa*, Difin, Warszawa 2021.

Akty prawne

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 roku w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/1937 z dnia 23 października 2019 roku w sprawie ochrony osób zgłaszających naruszenia prawa Unii (PE/78/2019/REV/1).

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2022/2464 z dnia 14 grudnia 2022 roku w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 537/2014, dyrektywy 2004/109/WE, dyrektywy 2006/43/WE oraz dyrektywy 2013/34/UE w odniesieniu do sprawozdawczości przedsiębiorstw w zakresie zrównoważonego rozwoju (Dz. Urz. UE L 322/15 z 16.12.2022).

EBA, *Wytyczne dotyczące praktyk zarządzania ryzykiem kredytowym w instytucjach kredytowych oraz ujmowania oczekiwanych strat kredytowych (EBA/GL/2017/06)*, Paryż 2017.

EBA, *Wytyczne dotyczące stosowania definicji niewykonania zobowiązania, określonej w art. 178 rozporządzenia (UE) nr 575/2013 (EBA/GL/2016/07)*, Londyn 2016.

EBA, *Wytyczne dotyczące zarządzania ekspozycjami nieobsługiwanymi i restrukturyzowanymi (EBA/GL/2018/06)*, Paryż 2018,

EBA, *Wytyczne w sprawie zarządzania ryzykiem związanym z technologiami i bezpieczeństwem ICT (EBA/GL/2019/04)*, Paryż 2019.

KNF, *Rekomendacja R dotycząca zasad klasyfikacji ekspozycji kredytowych, szacowania i ujmowania oczekiwanych strat kredytowych oraz zarządzania ryzykiem kredytowym*, Warszawa 2021.

Komisja Europejska, *Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniające rozporządzenie (UE) nr 575/2013 w odniesieniu do wymogów dotyczących ryzyka kredytowego, ryzyka związanego z korektą wyceny kredytowej, ryzyka operacyjnego, ryzyka rynkowego oraz poziomu wyjściowego*, COM(2021) 664 final, Bruksela 2021.

Komisja Europejska, *Wniosek Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie rynków kryptoaktywów i zmieniające dyrektywę (UE) 2019/1937*, COM/2020/593 final, Bruksela 2020.

Porozumienie paryskie (Dz. Urz. UE L 282 z 19.10.2016).

Rezolucja Rady Europejskiej z dnia 16 czerwca 1997 r. w sprawie wzrostu i zatrudnienia (Dz. Urz. WE C 236 z 2.08.1997).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1011 z dnia 8 czerwca 2016 roku w sprawie indeksów stosowanych jako wskaźniki referencyjne w instrumentach finansowych i umowach finansowych lub do pomiaru wyników funduszy inwestycyjnych i zmieniające dyrektywy 2008/48/WE i 2014/17/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 596/2014 (Tekst mający znaczenie dla EOG) (Dz. Urz. UE L 171 z 29.06.2016).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/168 z dnia 10 lutego 2021 roku w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) 2016/1011 w odniesieniu do wyłączenia dotyczącego niektórych walutowych wskaźników referencyjnych spot państw trzecich i wyznaczenia zamienników niektórych wskaźników referencyjnych, których opracowywania się zaprzestaje oraz w sprawie zmiany rozporządzenia (UE) nr 648/2012 (Dz. Urz. UE L 49 z 12.02.2021).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 roku w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (Dz. Urz. UE L 119 z 4.05.2016).

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 472/2013 z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie wzmocnienia nadzoru gospodarczego i budżetowego nad państwami członkowskimi należącymi do strefy euro dotkniętymi lub zagrożonymi poważnymi trudnościami w odniesieniu do ich stabilności finansowej (Dz. Urz. UE L 140 z 27.05.2013)

Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 473/2013 z dnia 21 maja 2013 roku w sprawie wspólnych przepisów dotyczących monitorowania i oceny projektów planów budżetowych oraz zapewnienia korekty nadmiernego deficytu w państwach członkowskich niebędących do strefy euro (Dz. Urz. UE L 140 z 27.05.2013).

Rozporządzenie Rady (UE) nr 1177/2011 z dnia 8 listopada 2011 r. zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1467/97 w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (Dz. Urz. UE L 306 z 23.11.2011).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1466/97 z dnia 7 lipca 1997 r. dotyczące wzmocnienia nadzoru pozycji budżetowych oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych (Dz. Urz. L 209 z 2.08.1997).

Rozporządzenie Rady (WE) nr 1467/97 z dnia 7 lipca 1997 r. w sprawie przyspieszenia i wyjaśnienia procedury nadmiernego deficytu (Dz. Urz. L 209 z 2.08.1997).

Ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. 2018 poz. 1000 ze zm.).

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks spółek handlowych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. 2019 poz. 1655).

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nadzorze makroostrożnościowym nad systemem finansowym i zarządzaniu kryzysowym w systemie finansowym (Dz. U. 2015 poz. 1513 ze zm.).

Źródła internetowe

https://assets.ey.com/content/dam/ey-sites/ey-com/pl_pl/news/2020/04/minimalizacja/ey-minimalizacja-ryzyka-w-unijnej-bankowosci.pdf?download

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_6562

<https://www.bfg.pl/przymusowa-restrukturyzacja/>

https://www.ey.com/pl_pl/biuletyn-ryzyka/obserwacje-z-wdrozenia-rekomendacji-r

https://www.ey.com/pl_pl/biuletyn-ryzyka/ujawnienia-esg-w-ramach-filara3

https://www.ey.com/pl_pl/covid-19/covid-19-opoznia-wdrozenie-bazylei

<https://www.gov.pl/web/klimat/cele-zrownowazonego-rozwoju-sdgs>

https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/regulacje_i_praktyka/rekomendacje_i_wytyczne/rekomendacje_dla_bankow?articleId=8522&p_id=18

<https://www.pwc.pl/pl/artykuly/2019/nowe-wytyczne-eba-zwiazane-z-zarzadzaniem-ryzykiem-ict.html>

<https://www.pwc.pl/pl/artykuly/projekt-rozporzadzenia-w-sprawie-rynkow-kryptoaktywow-mica.html>

<https://www2.deloitte.com/content/dam/Deloitte/ce/Documents/about-deloitte/pl-przeglad-regulacyjny-marzec-2018-4.pdf>

Aktualizacja podręcznika (...) obejmuje okres 6 lat, które stanowiły bardzo trudny i burzliwy czas zarówno dla gospodarki – poprzez nagromadzenie szoków zewnętrznych i wzrostu niepewności, jak i dla sektora bankowego, który jest silnie powiązany z gospodarką.

Dodatkowo był to okres wdrażania szeregu bardzo restrykcyjnych nowych lub nowelizowanych regulacji. Wszystko to odbywało się w trakcie toczącej się rewolucji technologicznej i wzrastającej konkurencji banków z sektorem FinTech, oraz materializowaniem się ryzyk, na które banki nie mają wpływu – jak ryzyka prawne, czy polityczne (tzw. wakacje kredytowe).

Toteż aktualizacja podręcznika była niezbędna, ale i bardzo trudna przez szereg wzajemnie współzależnych tendencji i wyzwań. Autorzy nowelizacji w moim przekonaniu wywiązali się z tego zadania wzorowo. Autorzy wykonali bardzo solidną pracę zestawiając w formie bardzo przejrzystej i przyjaznej dla czytelnika ogrom zmian regulacyjnych, rynkowych i ekonomicznych, które miały miejsce w ostatnich 6 latach.

Nowelizacja ta przyczyni się w sposób zasadniczy do zaktualizowania wiedzy osób przystępujących do egzaminu ECB.

Z recenzji prof. dr hab. Ewy Miklaszewskiej